

UMHCG
Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore

CRNA GORA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA

PRIRUČNIK I SMJERNICE O POSTUPANJU OSOBA S INVALIDITETOM I POSTUPANJU PREMA OSI U VANREDNIM SITUACIJAMA S PRIJEDLOGOM SADRŽAJA PROTOKOLA

PODGORICA, JUN 2020.

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore

CRNA GORA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA

PRIRUČNIK I SMJERNICE O POSTUPANJU OSOBA S INVALIDITETOM I POSTUPANJU PREMA OSI U VANREDNIM SITUACIJAMA S PRIJEDLOGOM SADRŽAJA PROTOKOLA

PODGORICA, JUN 2020.

Ovaj materijal nastao je u okviru projekta **11² - koraci ka sigurnOSI** koji sprovodi **UMHCG** uz finansijsku podršku **Ministarstva unutrašnjih poslova**, posredstvom Konkursa za raspodjelu sredstava Fonda sredstava za zaštitu i spašavanje.

Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost UMHCG.

Izdavač:

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore

Za izdavača:

Marina Vujačić

Autorke:

Marina Vujačić

Milica Marđokić

Elmira Redžepagić

Dizajn:

Gavro Kračković

Štampa:

Lapis štamparija

Tiraž:

100 primjera

CIP - Каталогизација у публикацији

Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-9374-9-2

COBISS.CG-ID 15367940

SADRŽAJ

I PREDGOVOR	6
O projektu	6
O priručniku	7
II UVOD I OSNOVNI POJMOVI	8
Situacije rizika, vanredne situacije i humanitarne krize	8
Zaštita i spašavanje	10
Subjekti u sistemu zaštite i spašavanja	13
III VAŽNOST PRISTUPAČNOSTI ZA OSI I NAČINI OSIGURANJA PRISTUPAČNIH PROCEDURA	16
IV MEĐUNARODNI PRAVNO-NORMATIVNI I STRATEGIJSKI OKVIR U OBLASTI ZAŠTITE I SPAŠAVANJA	19
Dokumenti UN i Evropske Unije	19
V DOMAĆI PRAVNO-NORMATIVNI I STRATEGIJSKI OKVIR	24
Dokumenti na državnom i dokumenti na lokalnom nivou	24
VI TRI OGLEDNE STUDIJE SLUČAJA U CRNOJ GORI	32
VII AKTUELNI PRIMJER - EPIDEMIJA KORONAVIRUSA	34
VIII PROCJENA RIZIKA I PROTOKOL O POSTUPANJU	40
IX SMJERNICE O POSTUPANJU OSI I POSTUPANJU PREMA OSI U VANREDNIM SITUACIJAMA/DOGAĐAJIMA	42
X PREPORUKE I ZAKLJUČCI	45
LITERATURA	48
O ORGANIZACIJI	50
O AUTORKAMA	51

I PREDGOVOR

• O PROJEKTU

Projekat 11² – koraci ka sigurnOSti sprovodi **Udruženje mladih sa hendiKEPOM Crne Gore** uz finansijsku podršku **Ministarstva unutrašnjih poslova** kroz konkurs za raspodjelu sredstava Fonda sredstava za zaštitu i spašavanje.

Ciljevima projekta se želi doprinijeti unapređenju informisanja i zaštiti osoba s invaliditetom (OSI) u situacijama rizika i drugim vanrednim i kriznim situacijama u Crnoj Gori, kroz promovisanje značaja i vrste pristupačnih protokola i servisa u oblasti zaštite i spašavanja OSI na nacionalnom i lokalnom nivou Crne Gore, iniciranje adekvatnih garancija i poštovanja prava OSI u domaćim javnim politikama u oblasti zaštite i spašavanja u skladu s međunarodnim standardima.

Planirani rezultati projekta su:

R1 - Promovisani značaj i vrste pristupačnih protokola i servisa u oblasti zaštite i spašavanja OSI na nacionalnom i lokalnom nivou Crne Gore;

R2 - Inicirano usvajanje adekvatnih garancija i poštovanja prava OSI u domaćim javnim politikama i njihova primjena u oblasti zaštite i spašavanja u skladu s međunarodnim standardima.

Aktivnosti projekta, kojima je planirano postizanje rezultata, podrazumijevaju:

I Izradu priručnika i smjernica o zaštiti i spašavanju u elektronskom i drugim pristupačnim formatima (na znakovnom jeziku i Brajevom pismu, kratka promo video forma).

U okviru ovih aktivnosti sprovedeno je: **Desk istraživanje** u okviru koga su analizirani sadržaji zakonskih i strateških dokumenata u oblasti zaštite i spašavanja, a čiji se ključni nalazi navode u Priručniku. Dodatno, u okviru ove aktivnosti su slati i obradivani zahtjevi za sloboden pristup informacijama, kao i izrađen kratki promo video s osnovnim informacijama o zaštiti i spašavanju u situacijama rizika i katastrofa, koji je preveden na znakovni jezik, objavljen i promovisan na društvenim mrežama i kanalima komunikacije Udruženja mladih sa hendiKEPOM Crne Gore - UMHCG (Fejsbuk, Youtube, Instagram, sajt i portal).

II Iniciranje i promocija izrade protokola o postupanju s OSI u situacijama rizika, drugim vanrednim i kriznim situacijama.

Ova aktivnost obuhvatila je temeljnu analizu nacionalnog i međunarodnog zakonodavnog i strateškog okvira u oblasti zaštite i spašavanja i organizaciju događaja u cilju promovisanja razvijenih smjernica i priručnika i promocije izrade protokola na nacionalnom i lokalnom nivou. Upućena je inicijativa Direktoratu za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova s predloženim tekstrom za usva-

janje protokola. U slučaju njegovog usvajanja izašlo bi se u „susret“ preporukama Komiteta UN o pravima OSI upućenim Crnoj Gori u septembru 2017, a UMHCG je među prvima u Crnoj Gori dobilo definisan **Plan zaštite i spašavanja** koji je izrađen u saradnji sa ZOPT-om – Društvom za zapošljavanje, obrazovanje odraslih, organizovanje i izvođenje profesionalne rehabilitacije.

III Trening za donosioce odluka i pružaoce usluga u oblasti zaštite i spašavanja o načinima postupanja i modelima pristupa OSI.

Ova aktivnost odnosila se na podizanje nivoa znanja donosilaca odluka i pružalaca usluga u oblasti zaštite i spašavanja o modelima pristupa OSI i načinima pružanja podrške/pomoći u situacijama rizika i drugim vanrednim i kriznim situacijama.

IV Medijska i kampanja javnog zastupanja za izmjene zakonodavstva (gostovanje u medijima, kampanja na društvenim mrežama, sastanci i inicijative).

U okviru ove aktivnosti realizovana je kontinuirana medijska kampanja o zaštiti i spašavanju OSI, koja je sprovedena putem društvenih mreža, sajta i portala UMHCG, kao i kroz gostovanja i pojavljivanje u drugim medijima. Takođe, realizovana je kampanja javnog zastupanja za izmjene zakonodavstva koja je sprovedena kroz organizaciju sastanaka s donosiocima odluka i slanje inicijativa nadležnim tijelima.

• **O PRIRUČNIKU**

Nakon sproveđenja istraživanja svi podaci objavljeni su u dokumentu **Priručnik i smjernice o postupanju osoba s invaliditetom i postupanju s OSI u vanrednim situacijama s prijedlogom protokola**, koji sadrži i informacije, odnosno analitički osrt na postojeći zakonski okvir u situacijama zaštite i spašavanju kada su u pitanju prava OSI. Priručnik obuhvata domaći i međunarodni pravno-normativni i strategijski okvir.

Poseban odjeljak u Priručniku posvećen je važnosti pristupačnosti za OSI, načinima obezbjeđivanja pristupačnih procedura kao i procjenama rizika i protokolu o postupanju.

Takođe, Priručnik sadrži i tri ogledne studije slučaja u Crnoj Gori, odnosno zemljama regionala i Evrope, a koje se odnose na posljedice vanrednih događaja odnosno konkretno elementarnih nepogoda i tehničko-tehnoloških i drugih nesreća po OSI i članove njihovih porodica, uključujući i aktuelni primjer u vezi s epidemijom koronavirusa.

Priručnik sadrži i preporuke za unapređenje informisanja i mera zaštite OSI u vanrednim situacijama u Crnoj Gori kao i prijedlog Protokola, koji je sadržan i u preporukama Komiteta UN o pravima OSI, naveden u *Zaključnim razmatranjima o inicijalnom izvještaju Crne Gore*.

II UVOD I OSNOVNI

POJMOVI

- **SITUACIJE RIZIKA, VANREDNE**
- **SITUACIJE, I HUMANITARNE KRIZE**

Zakon o zaštiti i spašavanju Crne Gore, pored ostalih, ključne pojmove u vezi s ovom temom definiše na sledeći način:

Rizik je stvarna ili moguća opasnost ili izlaganje opasnosti - ljudi, životinja, biljaka, materijalnih dobara i životne sredine od elementarnih nepogoda, požara, tehničko-tehnoloških nesreća, radijacionih, hemijskih i bioloških kontaminacija, posljedica ratnog razaranja i terorizma, kao i od epidemija, epizootija i epifitotija (intenzivno i masovno obolijevanje ljudi, životinja i biljaka)^[1].

Vanredni događaj je nesreća izazvana elementarnom nepogodom i drugom nesrećom koja može da ugrozi zdravlje i život ljudi, materijalna dobra i životnu sredinu, a čije je posljedice moguće spriječiti ili otkloniti redovnim djelovanjem subjekata iz člana 3 ovog zakona (državnih organa, organa državne uprave, jedinica lokalne samouprave, privrednih društava, preduzetnika i drugih pravnih i fizičkih lica)^[2].

Humanitarna pomoć podrazumijeva aktivnosti u cilju zaštite i spašavanja stanovništva od elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških nesreća, radijacionih, hemijskih i bioloških kontaminacija, ratnog razaranja i terorizma, epidemija, epizootija, epifitotija i drugih nesreća, koje obuhvataju mjere i aktivnosti za prikupljanje materijalnih i finansijskih dobara i za pružanje psihosocijalne podrške, druge humanitarne aktivnosti kojima se obezbjeđuju hrana, odjeća, smještaj i školovanje, pomoć u obnovi stambenih, javnih i drugih objekata, prevoz i distribuciju pomoći, kao i preventivne aktivnosti kojima se smanjuju ili sprečavaju mogući uzroci i posljedice katastrofe^[3].

Vanredne situacije u Crnoj Gori su najčešće odnose na zemljotrese, požare, poplave, dugotrajne ekstremne meteorološke pojave i druge velike nesreće i nepogode. S obzirom na to da se nepogode dešavaju brzo i iznenada, i sa sobom mogu ponijeti veliki broj žrtava, neophodno je obaviti sve preventivne aktivnosti kako

---

1 Zakon o zaštiti i spašavanju, „Sl. list CG”, br. 013/07 od 18.12.2007, 005/08 od 23.01.2008, 086/09 od 25.12.2009, 032/11 od 01.07.2011, 054/16 od 15.08.2016, čl. 4, tačka 9.

2 Ibid, tačka 6.

3 Ibid, tačka 19.

bi se moguće posljedice svele na minimum. Pored svih aktivnosti koje su propisane relevantnim pravnim dokumentima, pažnju treba obratiti i na one populacione grupe čije spašavanje u ovakvim okolnostima možda ne ide onim putem i na onaj način kao što je slučaj s većinskim stanovništvom.

UNHCR, Agencija UN za izbjeglice, kroz svoje aktivnosti obavlja redovne pripreme za reagovanje u slučaju pojave katastrofa, koje se zasnivaju na sistematičnim procjenama rizika. Prioriteti ove organizacije su usmjereni na zemlje i lokalna područja osjetljiva na sukobe, kako bi i humanitarna pomoć bila brže i bolje pripremljena. U Crnoj Gori se u Podgorici nalazi predstavništvo ove organizacije i ono najčešće vrši donacije opreme za hitne intervencije.

Takođe, crnogorski Zakon o međunarodnoj razvojnoj saradnji i upućivanju međunarodne humanitarne pomoći propisuje da se aktivnosti, programi i projekti međunarodne humanitarne pomoći sprovode u cilju:

- zaštite i spašavanja ljudskih života, sprečavanja i ublažavanja patnji i očuvanja ljudskog dostojanstva u toku i nakon nesreća ili katastrofa izazvanih prirodnim ili ljudskim djelovanjem ili drugim nepredviđenim okolnostima;
- pružanja pomoći i podrške u programima prevencije i ublažavanja dugoročnih posljedica i uticaja nesreća ili katastrofa izazvanih prirodnim ili ljudskim djelovanjem ili drugim nepredviđenim okolnostima u zemlji u kojoj su se desile^[4].

Dakle, Crna Gora ima definisanu sopstvenu politiku kojom gradi zakonodavni okvir, koordinaciju, planiranje, sprovođenje, kao i druge mehanizme međunarodne razvojne saradnje i upućivanja međunarodne humanitarne pomoći. Adekvatni oblici zaštite, kako Crne Gore, tako i drugih zemalja u situacijama rizika, uključujući situacije oružanog sukoba, humanitarnim krizama i pojavama prirodnih katastrofa ovu oblast čine veoma značajnom.

Pitanje postupanja prema OSI u situacijama rizika, uključujući situacije oružanog sukoba, humanitarnim krizama, vanrednim situacijama i pojavama prirodnih katastrofa definisano je članovima 11 i 32 Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom, i biće razrađeno u nastavku. Međutim, ono što je važno već ovdje navesti jeste da sve navedene situacije nijesu isključivo u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova, pa ni Direktorata za vanredne situacije, već su neke od njih u nadležnosti Ministarstva odbrane, Ministarstva zdravlja, Ministarstva vanjskih poslova, ili u koordinaciji nekoliko resora. Bez obzira na to zbog prirode priručnika biće najčešće korišćeni pojmovi vanredna situacija ili vanredni događaj jer je i namjera razumijevanje šireg opsega problema u odnosu na onaj koji podrazumijevaju samo elementarne nepogode, tehničko-tehnološke i druge nesreće.

• **ZAŠTITA I SPAŠAVANJE**

⁴ Zakon o međunarodnoj razvojnoj saradnji i upućivanju međunarodne humanitarne pomoći „Sl. list CG”, br. 038/18 od 13.06.2018, čl. 3

Zaštita i spašavanje ljudi, ali i materijalnih dobara u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća je kompleksan proces koji zahtijeva dobru organizovanost i pripremljenost svih subjekata sistema zaštite i spašavanja. Na to koliko efikasno će podrška biti pružena bitno utiče poznavanje same opasnosti, njenog obima i intenziteta, učestalost pojavljivanja i sl, a kao posebno i posjedovanje materijalno-tehničkih sredstava, poznavanje i korišćenje savremenih tehnologija i opreme, korišćenje najnovijih dostignuća u medicini, itd. Svaka država mora težiti organizovanom, opremljenom i obučenom stručnom kadru koji bi se pravovremeno i na odgovarajući način ponašao u situacijama rizika i vanrednim događajima. Pritom, adekvatna zaštita ne podrazumijeva samo adekvatno postupanje u vanrednim stanjima, već i preventivne aktivnosti zaštite.

Prema Zakonu o zaštiti i spašavanju, **zaštita i spašavanje** obuhvata skup mjera i radnji koje se preduzimaju u cilju otkrivanja i sprečavanja nastajanja opasnosti, kao i ublažavanja i otklanjanja posljedica elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških nesreća, radijacionih, hemijskih i bioloških kontaminacija, ratnog razaranja i terorizma, epidemija, epizootija, epifitotija i drugih nesreća koje mogu ugroziti ili ugrožavaju stanovništvo, materijalna dobra i životnu sredinu^[5]. Sistem zaštite i spašavanja građana i materijalnih dobara obuhvata planiranje, pripremanje i sproveđenje zaštite i spašavanja^[6]. Državni organi, organi državne uprave, organi opštine, privredna društva, druga pravna lica, preduzetnici i fizička lica dužni su da planski organizuju i sprovode preventivne i operativne aktivnosti i postupanja za zaštitu i spašavanje^[7].

Preventivne aktivnosti i postupanja za zaštitu i spašavanje su:

- izrada procjene ugroženosti od mogućih rizika;
- izrada planova za zaštitu i spašavanje;
- uređivanje prostora i izgradnja objekata koji su u funkciji zaštite i spašavanja;
- uspostavljanje sistema zaštite i spašavanja;
- obezbjeđivanje materijalnih sredstava, lica i drugih resursa potrebnih za izvršavanje planiranih aktivnosti^[8].

---

5 Ibid, čl. 1

6 Ibid, čl. 5

7 Ibid, čl. 6

8 Ibid, čl. 8

Operativne aktivnosti i postupanja za zaštitu i spašavanje su:

- aktivnosti i postupanja u slučaju neposredne prijetnje od rizika;
- aktivnosti i postupanja za vrijeme rizika;
- aktivnosti i postupanja za otklanjanje posljedica^[9].

Aktivnosti i postupanja koje se obavezno sprovode u slučaju neposredne prijetnje od rizika su naročito:

- prikupljanje podataka o mogućem riziku;
- stavljanje u funkciju sistema za obavještavanje i uzbunjivanje učesnika u zaštiti i spašavanju;
- obavještavanje stanovništva, kao i nadležnih organa i odgovornih lica za duženih za zaštitu i spašavanje;
- povećanje interventne spremnosti i aktiviranje nadležnih organa i operativnih jedinica za zaštitu i spašavanje;
- obezbjedivanje javnog reda i mira na ugroženom području;
- preduzimanje drugih mjera povezanih sa zaštitom i spašavanjem^[10].

Aktivnosti i postupanja koje se obavezno preduzimaju za vrijeme rizika su, naročito:

- aktiviranje jedinica za zaštitu i spašavanje;
- sprovođenje mjera za zaštitu i spašavanje;
- sprečavanje širenja rizika i posljedica rizika;
- rukovođenje aktivnostima učesnika u zaštiti i spašavanju i njihovo koordiniranje^[11].

Aktivnosti i postupanja koje se obavezno sprovode za otklanjanje posljedica rizika su, naročito:

- procjena štete i posljedica;
- sanacija područja zahvaćenog rizikom;
- obezbjedivanje i pružanje neophodne pomoći ugroženom i nastradalom stanovništvu;
- sprovođenje zdravstvenih i higijensko – epidemioloških mjera;
- sprovođenje odgovarajuće zaštite životinja i biljaka i životinjskih i biljnih proizvoda;
- organizovanje snabdijevanja sredstvima za pomoći i pružanja komunalnih usluga, radi brzog normalizovanja života^[12].

Ministarstvo, preko jedinstvenog **Operativno komunikacionog centra 112 (OKC)** prima pozive u vezi s neposrednom prijetnjom od rizika i nastankom rizika, prikuplja podatke o svim vrstama rizika koji mogu ugroziti ljude, materijalna i kulturna dobra i životnu sredinu i putem sredstava veze, u skladu sa standardnim op-

9 Ibid, čl. 9

10 Ibid, čl. 10

11 Ibid, čl. 11

12 Ibid, čl. 12

erativnim postupcima, hitno obavještava nadležne državne organe, organe državne uprave i organe opštine i druge učesnike zaštite i spašavanja i koordinira djelovanje po pozivu u toku trajanja vanrednog događaja^[13]. Dakle, **pozivom na broj 112** svim građanima Crne Gore i strancima je omogućeno da traženu pomoć i dobiju. Ovaj broj je prepoznat u zemljama Evropske unije i mnogim drugim zemljama kao broj za pozivanje u hitnim situacijama kako bi svi građani i stranci bili informisani o postojanju službe 112, kao i na koji način se mogu obratiti ovoj službi. Pozivanje broja 112 je besplatno, dostupan je 24 časa, sedam dana u nedjelji, i operater je u većini slučajeva /kod svih novijih komunikacionih uređaja/ u mogućnosti da locira poziv i onda kada ne zna odakle korisnik zove. Pozivom na broj 112 je moguće pokrenuti akciju traganja i spašavanja na cijelokupnoj teritoriji Crne Gore, zatražiti pomoć bilo koje hitne službe (policije, hitne medicinske pomoći, službe zaštite i spašavanja), pokrenuti angažovanje specijalističkih timova i organizacija (Gorska služba spašavanja, ronioци, kajakaši), pokrenuti upotrebu helikoptera u akcijama traganja i spašavanja i sl.

U Crnoj Gori broj 112 je u funkciji od 11. 7. 2008. godine kada je Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost Direktoratu za vanredne situacije MUP-a dodijelila ovaj broj, koji od tada funkcioniše uporedo s ostalim brojevima hitnih službi koji su trenutno u upotrebi – **122** (policija), **123** (opštinska služba zaštite i spašavanja) i **124** (hitna medicinska pomoć)^[14].

Broj 112 se može pozvati iz svih mreža mobilne i fiksne telefonije, a takođe je moguće slati i besplatne poruke. Ovo je naročito važno zbog osoba sa specifičnim vrstama invalidnosti.

Pokrenuta je i mobilna aplikacija 112 MNE Operativno komunikacionog centra 112 za primanje hitnih poziva u Crnoj Gori, koja je dostupna na crnogorskem i engleskom jeziku za korisnike Android uređaja i može se preuzeti. Aplikacija ima za cilj pružanje brze pomoći svima koji se nađu u nevolji, sprečavajući moguće tragične posljedice. Korisniku nudi precizno definisanje njegove lokacije koja se prilikom poziva ili slanja SMS-a proslijedi dispečerima za hitne situacije u Centru 112. Takođe, aplikacija nudi osnovne servisne informacije iz Crne Gore: vremensku prognozu i seizmološke podatke, stanje i pomoć na putevima/putnim pravcima i radove na elektro mreži. Informativni podaci se preuzimaju sa zvaničnih internet stranica Zavoda za hidrometeorologiju i seismologiju, Auto-moto saveza, crnogorskog elektrodistributivnog sistema i Ministarstva unutrašnjih poslova. Stanje na putevima nudi mogućnost grafičkog prikaza planiranih radova, da li je određeni putni pravac prohodan, lociranje najbliže pomoći na putu u odnosu na lokaciju korisnika, kao i prikaz s kamera na graničnim prelazima. U aplikaciji se nalaze i relevantni kontakti dežurnih službi navedenih institucija.

13 Ibid, čl. 22

14 Letak Broj 112, MUP, Crna Gora

• SUBJEKTI U SISTEMU ZAŠTITE I SPAŠAVANJA

Rukovođenje zaštitom i spašavanjem obuhvata odlučivanje o pitanjima koja se odnose na preduzimanje konkretnih mjera, aktivnosti i postupanja, kao i na izvršavanje zadataka iz oblasti zaštite i spašavanja. Rukovođenje se vrši u skladu s planovima za zaštitu i spašavanje i na osnovu prethodno procijenjene konkretne situacije na određenom području. Koordiniranje podrazumijeva vremensku i prostornu usklađenost djelovanja svih učesnika u zaštiti i spašavanju po etapama izvršavanja zadataka, kao i njihovo pravovremeno informisanje^[15].

Zakonom o zaštiti i spašavanju je, kao što je u uvodnom dijelu navedeno, propisano da zaštitu i spašavanje sprovode: državni organi, organi državne uprave, jedinice lokalne samouprave, privredna društva, preduzetnici i druga pravna i fizička lica^[16].

Zaštitu i spašavanje vrše operativne jedinice za zaštitu i spašavanje^[17].

Operativne jedinice su:

- **jedinice civilne zaštite** (dio jedinstvenog sistema zaštite i spašavanja koju čine jedinice civilne zaštite, zaštitna i spasilačka oprema i sredstva. Jedinice civilne zaštite organizuju se kao jedinice opšte namjene i specijalizovane jedinice. Građanin je obveznik civilne zaštite, a u jedinice civilne zaštite mogu se raspoređiti građani s navršenih 18 godina života do navršene 63 godine života (muškarci), odnosno 55 godina života (žene), po principu dobrovoljnosti);
- **jedinice za zaštitu i spašavanje opština** (vatrogasne jedinice, jedinice za pružanje pomoći ugroženom i nastradalom stanovništvu i druge jedinice za zaštitu i spašavanje), organizovane kao opštinske službe za zaštitu i spašavanje;
- **specijalističke jedinice za zaštitu i spašavanje** (čine građani koji dobrovoljno vrše aktivnosti zaštite i spašavanja organizovani u spasilačka društva, organizacije Crvenog krsta, planinarske službe spašavanja, speleološka društva, ronilačka društva, kinološka društva, izviđačke organizacije, klubovi radio-amatera i druga slična društva);
- **dobrovoljne jedinice za zaštitu i spašavanje** (organizuju se radi dobrovoljnog učestvovanja građana u zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih

15 Brošura Sistem zaštite i spašavanja u Crnoj Gori, MUP, Crna Gora

16 Zakon o zaštiti i spašavanju „Sl. list CG”, br. 013/07 od 18.12.2007, 005/08 od 23.01.2008, 086/09 od 25.12.2009, 032/11 od 01.07.2011, 054/16 od 15.08.2016, čl. 3

17 Ibid, čl. 13

dobra ugroženih vanrednim stanjima, kao i radi propagiranja zaštite i spašavanja. Privredna društva, preduzetnici i druga pravna i fizička lica mogu organizovati dobrovoljne jedinice);

- **jedinice za zaštitu i spašavanje privrednih društava, drugih pravnih lica i preduzetnika;** [18]
- **jedinica za gašenje požara iz vazduha** [18]

Zaposleni na poslovima zaštite i spašavanja dužni su da imaju položen stručni ispit za rad na ovakvim poslovima, ali i da ispunjavaju sve druge potrebne uslove.

Dakle, po pitanju nadležnosti institucija u vanrednim situacijama na vrhu piramide je Vladino tijelo - **Koordinacioni tim za upravljanje u vanrednim situacijama**, koji donosi ključne odluke, koje realizuje **Operativni štab za upravljanje u vanrednim situacijama**. Operativni štab, pored predstavnika Ministarstva unutrašnjih poslova, čine i predstavnici svih nadležnih državnih organa i organizacija, koji svojim djelovanjem mogu doprinijeti efikasnijem odgovoru na izazove rizika koji prijete Crnoj Gori. Na lokalnom nivou, formirani su opštinski timovi za upravljanje u vanrednim situacijama, koji koordiniraju aktivnostima nadležnih organa lokalnih uprava, radi zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara i ublažavanja i otklanjanja posljedica vanrednih situacija^[19]. Na čelu opštinskih timova/štabova nalaze se predsjednici opština.

Kako je navedeno, broj 112 je jedinstveni evropski broj za pozive u hitnim situacijama i on se kontaktira u slučajevima da je potrebna: hitna medicinska pomoć, pomoć vatrogasaca - spasilaca, pomoć policije, pomoć Gorske službe spašavanja i ostalih specijalističkih jedinica ili pomoć drugih učesnika sistema zaštite i spašavanja.

Nakon poziva, na lice mesta, upućuju se službe za koje se procijeni da su nadležne na osnovu prikupljenih informacija i podataka, a u slučaju da službe koje prve izađu na lice mesta procijene da je potrebno, pozivaju se i druge nadležne službe za datu situaciju u zavisnosti od vrste intervencija koja je potrebna.

Tako, kada situacija to zahtijeva, na mjesto vanrednog događaja se upućuje i hitna medicinska pomoć. **Hitna medicinska pomoć**, kao posebna oblast zdravstvene djelatnosti koja se obavlja na primarnom nivou, organizuje se radi preduzimanja neophodne i neodložne medicinske intervencije, čije bi nepreduzimanje ugrozilo život i zdravlje građana ili izazvalo trajno oštećenje i sprovodi se u skladu sa Zakonom o hitnoj medicinskoj pomoći^[20] i propisima o zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenom osiguranju.

Hitna pomoć je hitno medicinsko zbrinjavanje lica kojima je zbog bolesti,

---

18 Ibid, čl. 14

19 Prva konferencija nacionalne platforme za smanjenje rizika od katastrofa Crne Gore, Podgorica, 2014, str. 7.

20 Zakon o hitnoj medicinskoj pomoći „Sl. list CG”, br. 049/08 od 15.08.2008, 040/11 od 08.08.2011, čl.1

stradanja ili ozljede neposredno ugrožen život, pojedini organ ili djelovi tijela, odnosno kod kojih bi u kratkom vremenskom periodu moglo doći do ugroženosti osnovnih životnih funkcija, disanja i srčanog rada, a u svrhu maksimalnog skraćenja vremena od nastanka hitnog stanja do potpunog zbrinjavanja, odnosno do upućivanja na dalje lijeчењe.

Hitna pomoć se pruža na mjestu događaja, tokom primarnog sanitetskog transporta, kao i u jedinicama hitne pomoći, neprekidno 24 sata^[21].

Među djelatnostima Zavoda za hitnu medicinsku pomoć (član 6 Zakona) ubrojano je i predlaganje programa mjera zdravstvene zaštite iz područja djelokruga svoga rada, učestvovanje u izradi i sprovođenju pojedinih projekata zdravstvene zaštite u vanrednim prilikama, saradnja s Institutom za javno zdravlje, zdravstvenim ustanovama, organom državne uprave nadležnim za unutrašnje poslove i policiju, Vojskom Crne Gore, Crvenim krstom Crne Gore, operativnim jedinicama za zaštitu i spašavanje, domaćim i međunarodnim nevladinim organizacijama koje se bave hitnom pomoći i međunarodnim stručnim medicinskim ustanovama.

Obavještavanje o događajima i upućivanje poziva timovima hitne pomoći obavlja se preko dispečerskog centra za hitnu pomoć^[22]. Dispečer obavlja prijem poziva, određuje red hitnosti, upućuje poziv timovima hitne pomoći, obavještava najbliže zdravstvene ustanove sekundarnog ili tercijarnog nivoa o dolasku hitnog pacijenta, saradnje s policijom, operativnim jedinicama za zaštitu i spašavanje i drugim odgovarajućim službama^[23]. Ono što je trenutni, i pritom dugogodišnji, problem u Crnoj Gori je taj što su vozila hitne medicinske pomoći i drugih službi, uključujući i policiju, nepristupačna za OSI.

---

21 Ibid, čl. 2

22 Ibid, čl. 17, stav 1

23 Ibid, čl. 19, stav 1

III VAŽNOST

PRISTUPAČNOSTI ZA OSI

I NAČINI OSIGURANJA

PRISTUPAČNIH

PROCEDURA

Osobe s invaliditetom su jedna od potencijalno ugroženijih grupa u vanrednim situacijama, i često mogu biti posebno pogodjene, a nekada i životno ugrožene u navedenim situacijama. Zbog toga im je neophodno potrebno pružiti podršku i pomoć u situacijama potencijalne ugroženosti. Potencijalna ugroženost OSI ne dolazi samo iz potrebe koja se odnosi na podršku/pomoć druge osobe i zavisnost u tom smislu, već se prvenstveno odnosi na korake koji dovode do sprečavanja ili minimizacije potencijalne ugroženosti i mogućnost samozaštite i blagovremeni zahtjev za zaštitom. Navedeno se, prije svega, odnosi na **prijavačnost informacija, komunikacija, usluga, sredstava i tehnologija, te fizičkog okruženja i objekata i u krajnjem saobraćaju**. Takođe, navedeno obuhvata i **dostupnost usluga i servisa** koji se pružaju opštoj populaciji i, ne manje važno, **blagovremenost informisanja i podrške**.

Osobe s invaliditetom (OSI) u Crnoj Gori se svakodnevno susreće s različitim barijerama koje im onemogućavaju da budu ravnopravni učesnici u društvenom životu, ali i da vode samostalan život organizovan na način koji same žele. Kao što je navedeno, prvenstveno se misli na **ne/prijavačnost okruženja** (objekata i javnih površina), **informacija, komunikacija i tehnologija i servisa, neprijavačnosti javnih usluga i saobraćaja**. Kada je riječ o fizičkim barijerama, one se dodatno pojačavaju kada društvo zadesi prirodna katastrofa, oružani sukobi ili neka druga krizna situacija. U takvim iznenadnim okolnostima, osobe s invaliditetom se nalaze u većem riziku nego osobe bez invaliditeta, a posljedice takvog (ne)postupanja mogu biti kobne po njihovu imovinu, ali i njih. Komitet UN je u svojim *Zaključnim razmatranjima o Inicijalnom izvještaju Crne Gore o primjeni Konvencije o pravima OSI u odnosu na član 9* naveo zabrinutost zbog odsustva sveobuvatne strategije prijavačnosti ili usklađene legislative. Takođe je uočio da mnoge javne usluge i objekti, elektronsko bankarstvo i bankomati, **broj za hitne slučajeve 112**, kao i javni

transport nijesu dovoljno ili uopšte pristupačni osobama s invaliditetom.^[24] Međutim, ono što je već ovdje važno napomenuti jeste neophodnost promocije mjera zaštite i spašavanja, odnosno službi, usluga i kontakata, posebno među osobama s invaliditetom i drugim građanima do kojih informacije dolaze u nepristupačnim formatima ili komplikovanim jezikom, bez pojednostavljenih i lako razumljivih formata, sporije i u neadekvatnim trenucima. Takođe, neophodno je sprovoditi obuke o potencijalnim rizicima, važnosti samozaštite i blagovremenog traženja pomoći.

Prepoznati kao jedna od najmarginalizovanih grupa stanovništva u bilo kojoj zajednici pogodjenoj krizom, procijenjeno je da je devet miliona osoba s invaliditetom pogodjeno sukobima i humanitarnim krizama. Osobe s invaliditetom imaju i do četiri puta veću vjerovatnoću da će umrijeti u katastrofi. **Dječa s invaliditetom suočavaju se s većim rizikom od zlostavljanja i zanemarivanja, dok su žene s invaliditetom izložene povećanom riziku od seksualnog nasilja tokom humanitarnih kriza**^[25]. Sve ovo ukazuje na to da subjekti u sistemu zaštite i spašavanja moraju imati dodatna, specifična znanja o pružanju podrške OSI kako bi pomoć u datim situacijama bila pružena adekvatno, u pravo vrijeme i na način kojim se štiti integritet i dostojanstvo ličnosti.

Nije poznato na koji način država Crna Gora postupa u situacijama rizika, vanrednim i humanitarno-kriznim situacijama kako bi posebno i prioritetno zaštitila osobe s invaliditetom s obzirom na to da ne postoje procedure u postupanju s OSI u ovim situacijama, niti obezbijedene informacije i informativni materijali na Brajevom pismu, lako razumljivim formatima i na znakovnom jeziku. Država, takođe, ne vodi, ili ne čini javnim podatke o OSI koje su žrtve oružanih sukoba, vanrednih humanitarno-kriznih situacija i prirodnih katastrofa. Samim tim nijesu poznate ni mjere koje država preduzima kako bi osigurala da se humanitarna pomoć distribuirala na pristupačan način osobama s invaliditetom obuhvaćenim vanrednim, i humanitarno-kriznim situacijama. Vozila koja se koriste za prevoz u ovim situacijama su nepristupačna osobama s invaliditetom^[26].

Donosioci odluka u Crnoj Gori, prije svega, treba da budu upućeni u to s kojim se sve barijera OSI susreću u državi, ne samo u oblasti fizičke nepristupačnosti, već i u segmentu administrativnih barijera, stavova zajednice, ali i da procjenjuju potrebe OSI upravo proistekle iz barijera s kojima se suočavaju. Samim tim, u Crnoj Gori ne postoji poseban protokol koji opisuje način postupanja prema OSI u kriznim situacijama.

Poznavanje prepreka s kojima se OSI suočavaju bi značajno doprinijelo

---

24 Komitet o pravima osoba s invaliditetom, Zaključna razmatranja o inicijalnom izvještaju Crne Gore, dostupno na: <http://umhcg.com/publikacije/>

25 UN Security Council Adopts Resolution on situation of person with disabilities in armed conflict and humanitarian crises, dostupno na: <https://bit.ly/2UpyNum>

26 Vujačić, M, Crnogorski alternativni izvještaj o sproveđenju Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom u Crnoj Gori, Udruženje mladih sa hendiķepom Crne Gore, Podgorica, 2017, str. 30.

adekvatnijem planiranju i definisanju politika, ali i akcijama u praksi. Na taj način, učesnici u akcijama zaštite i spašavanja treba da posjeduju dodatna znanja i da prolaze kroz posebno kreirane obuke namijenjene edukaciji stručnih lica za postupanje prema OSI u vanrednim situacijama/događajima. U **Zakonu o zaštiti i spašavanju** je navedeno da su pripadnici jedinica civilne zaštite, specijalističkih i dobrovoljnih jedinica dužni da se ospozobljavaju i usavršavaju. Bilo bi jako važno da dio takvih usavršavanja bude planiran kroz treninge ili obuke o postupanju prema OSI u vanrednim situacijama/događajima, koje bi pritom obavezno uključivale osobe s invaliditetom u samom planiranju i izvođenju takvih obuka, i osiguravale praktični dio rada (simulacije, pokazne vježbe i dr). Dakle, posebnu pažnju treba posvetiti obuci svih aktera u sistemu zaštite i spašavanja kako bi mogli da pruže odgovarajuću i blagovremenu pomoć.

Pored toga, da bi se povećala bezbjednost OSI u posebnim rizicima, potrebno je podizati svijest građanstva i samih osoba s invaliditetom o načinima reagovanja i spašavanja. Kako OSI, kao uostalom i svi drugi građani/ke, predstavljaju raznoliku populaciju s različitim kapacitetima i potrebama, u skladu s tim, i reagovanje u vanrednim situacijama/događajima mora biti prilagođeno različitim vrstama invaliditeta, zdrastvenog stanja i pola i uzrasta. Zbog toga je važno da sve informacije o sistemu zaštite i spašavanja budu dostupne svim osobama s invaliditetom u pristupačnim formatima.

U slučaju vanrednog događaja svi građani imaju obavezu pozivanja broja 112 ili drugih službi (policije, vatrogasne i/ili hitne medicinske službe) i **kada je potrebno, naglasiti da se u situaciji ugroženosti nalazi OSI ili naglasiti da je osoba koja poziva OSI**. Uz to, operateru je potrebno dati precizne podatke o stepenu ugroženosti i potrebnoj vrsti pomoći.

Građani koji žive s OSI ili u njihovoj neposrednoj okolini treba da se interesuju za osnovne podatke o njima (gdje žive, s kim i sl) kako bi u u slučaju vanrednog događaja znali na koju adresu i na koji način treba da pruže pomoć. Uputstva koja se u ovim situacijama odnose na sve građane se odnose i na osobe s različitim vrstama invaliditeta, te je stoga i plan evakuacije sličan. Naravno, treba povesti računa o adekvatnoj evakuaciji korisnika kolica i drugih korisnika pomagala za kretanje ili opšte funkcionisanje, dostupnim liftovima, prolazima i izlazima, bez guranja OSI, naglih pokreta, trzaja, već im dozvoliti da se pridržavaju za osobu koja im pruža pomoć, ukoliko je to moguće, a u slučaju nošenja voditi računa o anatomiji, itd.

IV MEĐUNARODNI PRAVNO-NORMATIVNI I STRATEGIJSKI OKVIR U OBLASTI ZAŠTITE I SPAŠAVANJA

• DOKUMENTI UN I EVROPSKE UNIJE

Najvažniji dokument na međunarodnom nivou koji se bavi temom zaštite ljudskih prava OSI je **Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom**. Ovaj dokument u **članu 11**, koji se odnosi na situacije rizika i vanredne humanitarne krizne situacije, propisuje sljedeće: „Države potpisnice preduzeće, u skladu sa obavezama proisteklim iz međunarodnog prava, uključujući odredbe međunarodnog humanitarnog prava i odredbe o ljudskim pravima, sve potrebne mјere da bi osigurale zaštitu i bezbjednost lica sa invaliditetom u situacijama rizika, uključujući oružane sukobe, vanredne humanitarne krizne situacije i prirodne katastrofe“^[27].

Dodatno, Konvencija u članu 32 propisuje mogućnosti i resurse međunarodne saradnje u cilju obezbeđivanja podrške koja treba obavezno uključiti prisutnačnost za OSI i asistivne tehnologije i uređaje, razmјenu informacija, znanja, treninga i obuka, te tehničku i ekonomsku pomoć^[28].

Komitet UN je u *Zaključnim razmatranjima o Inicijalnom izvještaju Crne Gore* iskazao zabrinutost zbog nedostatka redovnih treninga relevantnih profesionalaca i u objektima u javnoj upotrebi kako bi se osiguralo da osobe s invaliditetom imaju pristup pomoći u rizičnim i kriznim humanitarnim situacijama. Takođe je zabrinut zbog nepostojanja jednakog pristupa informacijama, kao što su pristupačna i prilagođena

27 Zakon o ratifikaciji Konvencije Uјedinjenih nacija o pravima lica sa invaliditetom sa opcionim protokolom, „Sl. list CG“, br. 02/09 od 27.07.2009, čl. 11, dostupno na: <https://bit.ly/2SlglFT>

28 Ibid, čl. 32

uputstva^[29]. Od donošenja preporuka, Crna Gora je donijela **Strategiju za smanjenje rizika od katastrofa s Akcionim Planom za sprovоđenje strategije za period 2018-2023. godine**, a takođe posjeduje i **Nacionalnu strategiju za vanredne situacije**. Međutim, u državi ne postoji opšte uputstvo na znakovnom jeziku i Brajevom pismu o protokolu u situacijama rizika, a takođe ne postoje razvijeni individualni i lokalni planovi za sigurnu evakuaciju osoba s invaliditetom, koji bi se uradili u saradnji s osobama s invaliditetom preko njihovih predstavničkih organizacija, što bi bilo u skladu s preporukama Komiteta.

Pored Konvencije, na međunarodnom nivou postoji nekoliko opštih dokumenata koji se bave oblašću zaštite i spašavanja. **Sendajski okvir** za smanjenje rizika od katastrofa 2015-2030 (Sendai Framework) je sporazum usvojen na Generalnoj skupštini UN nakon Treće svjetske konferencije UN o smanjenju rizika od katastrofa, a koji sadrži sedam ciljeva i četiri prioriteta za djelovanje u ovoj oblasti. Ovaj okvir predstavlja nastavak *Hjogo okvira za akciju 2005-2015: Izgradnja otpornosti na cijela i zajednica od katastrofa*.

Sendajski okvir je neobavezujući i dobrovoljni sporazum kojim je priznato da država ima primarnu ulogu u smanjenju rizika od katastrofa, ali da odgovornost treba da podijeli s lokalnim upravama, privatnim sektorom, ali i ostalim zainteresovanim stranama. Okvir za krajnji ishod ima značajno smanjenje rizika i gubitaka u katastrofama u životima, sredstvima za život i zdravlje, u ekonomskim, fizičkim, socijalnim, kulturnim i ekološkim sredstvima ljudi, preduzeća, zajednica i zemalja^[30].

Sedam globalnih ciljeva predviđenih Sendajskim okvirom su:

- Značajno smanjiti mortalitet na globalnom nivou uslijed katastrofa do 2030, s ciljem da se smanji prosječna stopa smrtnosti na svakih 100.000 na globalnom nivou, za period 2020-2030 u odnosu na period 2005-2015,
- Značajno smanjiti broj ugroženih ljudi na globalnom nivou do 2030, s ciljem da se smanji prosječna cifra na globalnom nivou na svakih 100.000, za period 2020-2030 u odnosu na period 2005-2015,
- Smanjiti direktnе ekonomski gubitke od katastrofa u odnosu na globalni bruto domaći proizvod (BDP) do 2030,
- Značajno smanjiti štetu od katastrofa po kritičnu infrastrukturu i ometanje pružanja osnovnih usluga, a naročito kada je riječ o zdravstvenim i obrazovnim ustanovama, kroz razvoj njihove otpornosti do 2030,
- Značajno povećati broj zemalja sa nacionalnim i lokalnim strategijama za smanjenje rizika od katastrofa do 2020,
- Značajno unaprijediti međunarodnu saradnju zemalja u razvoju kroz adekvatnu i održivu podršku kao dopunu nacionalnim aktivnostima na sprovоđenju ovog okvira do 2030,

---

29 Komitet o pravima osoba s invaliditetom, Zakљуčna razmatranja o inicijalnom izvještaju Crne Gore, dostupno na: <http://umhcg.com/publikacije/>

30 What is the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction, dostupno na: <https://bit.ly/2YWReP>

- Značajno povećati dostupnost i pristup sistemima za rano upozoravanje u slučaju različitih hazarda, kao i procjenama i informacijama o rizicima od katastrofa do 2030^[31].

Četiri prioriteta, takođe predviđena ovim okvirom, su:

Prioritet 1: Razumijevanje rizika od katastrofa.

Politike i prakse koje se tiču upravljanja rizikom od katastrofa treba zasnovati na razumijevanju rizika od katastrofa u svim njegovim dimenzijama počev od: ranjivosti, kapaciteta, preko izloženosti lica i imovine, karakteristika hazarda do životne sredine. To može biti od velikog značaja za determinisanje procjena rizika od katastrofa, prevenciju i ublažavanje, kao i za razvoj i implementaciju spremnosti i efikasnog odgovora na katastrofe.

Prioritet 2: Jačanje upravljanja rizicima od katastrofa u cilju kvalitetnijeg upravljanja rizicima od katastrofa.

Upravljanje rizicima od katastrofa na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou je od velikog značaja za djelotvorno i efikasno upravljanje rizicima od katastrofa. Potrebno je imati jasnu viziju, planove, izvršiti podjelu nadležnosti, organizovati upravljanje i koordinaciju unutar i između sektora, kao i obezbijediti učešće svih relevantnih i zainteresovanih učesnika. Iz tog razloga neophodno je jačanje upravljanja rizicima od katastrofa tokom prevencije, ublažavanja, pripravnosti, reagovanja, oporavka i sanacije, kao i jačanje saradnje i partnerstva kroz mehanizme i institucije za sprovodenje instrumenata za smanjenje rizika od katastrofa.

Prioritet 3: Ulaganje u smanjenje rizika od katastrofa u cilju jačanja otpornosti zajednica.

Javno i privatno ulaganje u oblasti prevencije i smanjenja rizika od katastrofa kroz strukturne i nestrukturne mjere je od suštinskog značaja za unapređenje ekonomske, društvene, zdravstvene i kulturne otpornosti lica, zajednica, zemalja i njihove imovine, kao i životne sredine. One mogu biti pokretači inovacija i podstaći otvaranje novih radnih mesta. Takve mjere su isplative i korisne i imaju za cilj spašavanje života, sprečavanje i smanjenje gubitaka i štete, a sve to kako bi se obezbijedili efikasni oporavak i sanacija.

Prioritet 4: Unapređenje spremnosti za efikasno reagovanje u slučaju katastrofa u cilju „izgradnje boljeg sistema od onog prije katastrofe“ u procesu obnove, sanacije i rekonstrukcije.

Konstantan rast rizika od katastrofa, uključujući povećanje izloženosti lica i imovine, u kombinaciji sa naučenim lekcijama iz prethodnih katastrofa, ukazuje na potrebu da se dalje jača spremnost zajednice za efikasno reagovanje, kao i da se preduzmu aktivnosti na predviđanju događaja, integrise smanjenje rizika od katastrofa u fazi spremnosti za reagovanje i da se obezbijede kapaciteti za efikasno reagovanje i obnovu na svim nivoima. Od ključnog značaja je osnaživanje položaja

---

31 Ministarstvo unutrašnjih poslova, Strategija za smanjenje rizika od katastrofa sa dinamičkim planom aktivnosti za sprovodenje strategije za period 2018 - 2023. godina, Podgorica, 2017, str. 90.

žena i lica s invaliditetom kako bi se promovisao ravnopravni pristup reagovanju, oporavku, sanaciji i rekonstrukciji. [32]

Povelja o uključivanju osoba s invaliditetom u humanitarne akcije

pokrenuta je na Svjetskom humanitarnom samitu 2016. od strane višestruko zainteresovanih koalicija država članica, agencija Ujedinjenih nacija, organizacija osoba s invaliditetom, međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva. Povelja pokazuje kolektivnu spremnost da se poboljša efikasno uključivanje i učešće osoba s invaliditetom i njihovih reprezentativnih organizacija u humanitarnom sistemu. Povelja je u skladu s međunarodnim humanitarnim i ljudskim pravima, uključujući UN Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom i podsjeća na Agendu 2030 za održivi razvoj i Sendajski okvir za smanjenje rizika od katastrofa. U Povelji je utvrđeno pet glavnih principa koji uključuju humanitarnu akciju koja uključuje osobe s invaliditetom: nediskriminacija, učešće, inkluzivna politika, inkluzivni odgovor i usluge i saradnja i koordinacija. Povelju je podržalo preko 150 aktera koji čine države, agencije UN-a, organizacije osoba s invaliditetom, organizacije i mreže civilnog društva i predstavljaju više od 1000 organizacija^[33].

Vodič o uključivanju osoba s invaliditetom u rizične i humanitarne akcije (*Guidelines on Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action*)

izrađen od strane radnog tima Međuresornog stalnog odbora (Inter-Agency Standing Committee - IASC) definiše ključne akcije koje akteri u humanitarnoj sferi moraju uzeti u obzir da bi efikasno identifikovali i odgovorili na potrebe i prava osoba s invaliditetom koje su najviše u riziku da budu zapostavljene u okolnostima humanitarnih kriza. Preporučene akcije u svakom poglavljiju stavljuju osobe s invaliditetom u središte humanitarne akcije, i kao aktere i kao članove pogodene populacije. Specifične su za osobe s invaliditetom i kontekst humanitarnog djelovanja i nadograđuju postojeće opšte standarde i smjernice^[34].

Savjet bezbjednosti UN donio je **Rezoluciju o stanju osoba s invaliditetom u oružanim sukobima i humanitarnim krizama** (*Resolution on situation of persons with disabilities in armed conflict and humanitarian crises*) u junu 2019. Ova značajna rezolucija je prvi dokument Savjeta bezbjednosti UN koji se posebno bavi osobama s invaliditetom. Ona je jasno političko opredjeljenje za uvrštanje invaliditeta u sve stupove UN-a, uključujući mir i sigurnost^[35]. Rezolucijom je iskazana zabrinutost u vezi s uticajem oružanog sukoba na osobe s invaliditetom i predložene su akcije za rješavanje prepreka s kojima se suočavaju OSI. Ove akcije uključuju

---

32 Ibid.

33 Charter on Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action, Update on Progress since the World Humanitarian Summit, dostupno na: <https://bit.ly/376rvI8>

34 IASC Guidelines, Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action, 2019, dostupno na: <https://bit.ly/383XoZY>

35 UN Security Council Adopts Resolution on situation of person with disabilities in armed conflict and humanitarian crises, dostupno na: <https://bit.ly/2UpyNum>

pružanje inkluzivne i pristupačne pomoći, preduzimanje mjera za obezbjeđivanje pristupa osnovnim uslugama koje se pružaju u okviru oružanih sukoba na ravnopravnoj osnovi sa drugima, kao i izgradnji kapaciteta i znanja o pravima i specifičnim potrebama osoba s invaliditetom širom UN-a za očuvanje mira i aktere izgradnje mira^[36]. Ova Rezolucija, takođe, potvrđuje značaj učešća i konsultacija s osobama s invaliditetom i organizacijama osoba s invaliditetom u svim fazama rješavanja ovog pitanja, kao i s ostalim zainteresovanim stranama.

V DOMAĆI PRAVNO- NORMATIVNI I STRATEGIJSKI OKVIR

- **DOKUMENTI NA DRŽAVNOM I**
- **DOKUMENTI NA LOKALNOM NIVOU**

Zakonodavni okvir u Crnoj Gori za upravljanje u vanrednim situacijama/događajima, utvrđen je slijedećim propisima:

- Zakon o zaštiti i spašavanju;
- Nacionalna strategija za vanredne situacije;
- Strategija za smanjenje rizika od katastrofa sa dinamičkim planom aktivnosti za sprovođenje strategije za period 2018-2023. godine;
- Nacionalni i opštinski planovi zaštite i spašavanja;
- Elaborat o procjeni rizika koji je sastavni dio plana zaštite i spašavanja;
- Prva konferencija nacionalne platforme za smanjenje rizika od katastrofa Crne Gore;
- Informacija o osavremenjavanju sistema upravljanja u vanrednim situacijama;
- Drugi podzakonski akti.

Zakonom o zaštiti i spašavanju je uspostavljen okvir i način izrade planske dokumentacije za sve vrste hazarda i definisano je sprovođenje mjera i aktivnosti u oblasti zaštite i spašavanja na osnovu planova za zaštitu i spašavanje^[37]. Načela zaštite i spašavanja govore da svako ima pravo na zaštitu od elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća, kao i da se zaštita i spašavanje zasniva na saradnji, solidarnosti i pravovremenom i usklađenom djelovanju građana, privrednih društava, organa opštine, državnih organa i drugih organa i organizacija. Neophodno je naglasiti da je Zakonom definisano da se najprije štite i spašavaju životi i zdravlje ljudi, a potom materijalna i kulturna dobra i životna sredina, kao i da u zaštiti i spašavanju, prije svega, učestvuju subjekti s teritorije koja je ugrožena, a zatim i svi ostali s područja cijele države^[38].

---

37 Prva konferencija nacionalne platforme za smanjenje rizika od katastrofa Crne Gore, Podgorica, 2014.

38 Ibid.

Međutim, ovaj **Zakon ne prepoznae osobe s invaliditetom kao populacionu grupu kojoj je potrebna dodatna podrška u vanrednim situacijama**. Jedino je u članu 52 navedeno da se „pod mjerama lične i kolektivne zaštite podrazumijevaju posebno samopomoć i prva pomoć, premještanje lica, zbrinjavanje djece, bolesnih i nemoćnih lica, kao i druge mјere zaštite i spašavanja koje ne trpe odlaganje”, pri čemu se za izraz nemoćna lica može smatrati da se odnosi na osobe s invaliditetom. Ovakav pristup u definisanju zakonskih normi nedvosmisleno ukazuje na to da su kod donosilaca odluka još uvijek zastupljeni medicinski i funkcionalni model pristupa invaliditetu^[39] prilikom garantovanja i ostvarivanja ljudskih prava OSI, umjesto modela zasnovanog na ljudskim pravima koji među principima posebno prepoznae: poštovanje različitosti, jednakost i nediskriminaciju, poštovanje lične autonomije i integriteta, dostojanstvo ličnosti, pristupačnosti inkluzivnost i izjednačavanje mogućnosti.

Nacionalna strategija za vanredne situacije pruža čvrste osnove za izgradnju i unapređivanje sistema za smanjenje rizika od katastrofa. Nacionalna strategija za vanredne situacije u uslovima realizacije nekog destruktivnog prirodnog ili tehnološkog hazarda, predstavlja jedan od strateških dokumenata nacionalne bezbjednosti, koji ima za cilj uspostavljanje državnog odnosa prema vanrednim situacijama i organizovanog djelovanja državnih i drugih institucija za efikasnu akciju u vanrednim situacijama izazvanim svim oblicima velikih prirodnih nesreća, tehničko-tehnoloških havarija i epidemija zaraznih bolesti, radi sprečavanje njihove pojave preventivnim djelovanjem, ublažavanja njihovih posljedica, kao i razvojem pripremljenosti specifičnih državnih kapaciteta i cijele društvene zajednice, za slučaj njihovog događanja u budućnosti.^[40]

Strategija za smanjenje rizika od katastrofa sa dinamičkim planom aktivnosti za sprovođenje strategije obuhvata stručno široko sprovođenje aktivnosti na analiziranju uzročnih faktora katastrofa, ispravno upravljanje zemljишtem i životnom sredinom, smanjenje izloženosti opasnostima kao i ugroženosti lica i imovine, te unapređenje ukupne pripremljenosti na katastrofe. Strategija za smanjenje rizika od katastrofa ima za cilj smanjenje i sprečavanje događanja novih rizika, te jačanje kapaciteta društva i državnih institucija u odgovoru na različite vrste prirodnih i drugih katastrofa.^[41] **Dinamički plan aktivnosti (DPA)**, koji je sastavni dio Strategije, zasniva se na principima Okvira za smanjenje rizika od katastrofa 2015-2030, koji je usvojen u gradu Sendai, u Japanu, i potvrđen od strane Generalne skupštine UN-a u junu 2015. To je u stvari operativni dokument čijom će se realizaci-

---

39 Dva navedena modela pristupa definisu da je invaliditet problem, i to pojedinca koji se s njih suočava, te smatraju da su OSI nesposobne, odnosno nefunkcionalne u obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti, uloga i zadatka, pa ih samim tim ne vide ni kao učesnike a kamoli donosioce odluka o sopstvenom životu.

40 Ministarstvo unutrašnjih poslova, Nacionalna strategija za vanredne situacije, 2006. godina

41 Ministarstvo unutrašnjih poslova, Strategija za smanjenje rizika od katastrofa sa dinamičkim planom aktivnosti za sprovođenje strategije za period 2018 - 2023. godina, Podgorica, 2017, str. 9.

jom unaprijediti stanje u oblasti smanjenja rizika od katastrofa, pozitivno uticati na integraciju smanjenja rizika u politike, programe i planove, dodatno osnažiti i povećati kapaciteti za rano upozoravanje, stvoriti otpornije zajednice od katastrofa i spriječiti događanje novih rizika u Crnoj Gori.^[42]

Prva konferencija nacionalne platforme za smanjenje rizika od katastrofa Crne Gore je rad u kojem je predstavljena organizacija sistema zaštite i spašavanja u Crnoj Gori, s analizom postignutih rezultata u prethodnom periodu, a koja se zasniva upravo na vanrednim situacijama koje su se dešavale u Crnoj Gori.

Informacija o osavremenjavanju sistema upravljanja u vanrednim situacijama je materijal izrađen radi stvaranja funkcionalnog sistema upravljanja u vanrednim situacijama i predstavlja okvirni dokument kojim se unapređuje proces stvaranja integrisanog odgovora na vanredne situacije u Crnoj Gori.^[43]

Shodno Zakonu o zaštiti i spašavanju, opštine su dužne da izrade **opštinske planove** u skladu sa nacionalnim planovima, koji treba da sadrže elaborate o procjeni rizika od katastrofa. U nastavku je prikazan pregled opština koje su izradile planove za pojedine rizike.

Takođe, u trenutku prikupljanja informacija (maj 2020.) došli smo do podataka da je izrađeno 12 nacionalnih planova za različite rizike od kojih su tokom 2018. i 2019. ažurirana četiri koja su usvojeni na Vladi i to su: Nacionalni plan zaštite i spašavanje od požara^[44], Nacionalni plan zaštite i spašavanja od zemljotresa^[45], Nacionalni plan zaštite i spašavanja od poplava^[46] i Nacionalni plan zaštite i spašavanja od tehničko-tehnoloških nesreća^[47].

---

42 Ibid, str. 11

43 Ministarstvo unutrašnjih poslova, Informacija o osavremenjavanju sistema upravljanja u vanrednim situacijama, Podgorica, 2011.

44 Saopštenje sa 103 sjednice Vlade Crne Gore, dostupno na: <https://bit.ly/2OEDSLB>

45 Ibid.

46 Saopštenje sa 148 sjednice Vlade Crne Gore, dostupno na: <https://bit.ly/37elRtd>

47 Ibid.

	POŽAR	POPLAVE	ZEMLJOTRES
Do 2016.	1. Podgorica 2. Berane 3. Mojkovac 4. Nikšić 5. Pljevlja 6. Herceg Novi 7. Tivat 8. Andrijevica 9. Kotor 10. Cetinje 11. Žabljak	1. Podgorica 2. Cetinje 3. Danilovgrad 4. Ulcinj 5. Nikšić 6. Bar 7. Kolašin 8. Mojkovac 9. Berane 10. Andrijevica 11. Plav 12. Rožaje 13. Budva 14. Kotor 15. Pljevlja 16. Herceg Novi 17. Bijelo Polje	/
2016.	1. Bijelo Polje 2. Gusinje 3. Šavnik 4. Rožaje	/	1. Herceg Novi 2. Berane 3. Rožaje 4. Žabljak
2017.	1. Pljevlja 2. Cetinje	/	1. Bar
2018.	1. Danilovgrad	/	1. Bijelo Polje
2019.	/	/	1. Tivat
UKUPNO:	18	17	7

INSTITUCIONALNI OKVIR

Ministarstvo unutrašnjih poslova je organ državne uprave nadležan, između ostalog, i za oblast zaštite i spašavanja, a poslovima iz te oblasti se bavi **Direktorat za vanredne situacije**.

U ovom Direktoratu vrše se poslovi koji se odnose na: izradu strategija, projekata, programa i praćenje njihove realizacije; ostvarivanje procesa harmonizacije zakonodavstva sa pravnim sistemom EU; izradu zakonskih i podzakonskih propisa; analizu i praćenje stanja u oblasti zaštite i spašavanja; utvrđivanje programa za opremanje i razvoj sistema zaštite i spašavanja; priprema prijedloga odluka o obezbjeđivanju materijalnih rezervi za potrebe zaštite i spašavanja; davanje uputstava za upravljanje u zaštiti i spašavanju i predlaganje mjera učesnicima zaštite i spašavanja; prikupljanje podataka o prijetnjama, uzrocima i posljedicama vanrednih situacija; pružanje pomoći u otklanjanju posljedica vanrednih situacija; kontrolu mobilnosti i interventne spremnosti operativnih jedinica; pripremu i praćenje izvršavanja ugovora o upotrebi i djelovanju specijalističkih jedinica; propisivanje tehničkih standarda sistema zaštite i spašavanja u skladu sa međunarodnim standardima; planiranje i razvoj civilne zaštite i usklađivanje njenog djelovanja s operativnim jedinicama zaštite i spašavanja; pripremu prijedloga odluke o slanju u inostranstvo operativnih jedinica na obuku, vježbe i humanitarne aktivnosti; traženje i prihvatanje pomoći od drugih država u slučaju nastanka vanrednih situacija; primanje poziva i obaveštenja u hitnim situacijama preko jedinstvenog operativnog komunikacionog centra 112; inspekcijski nadzor u okviru nadležnosti i ovlašćenja utvrđenih zakonom u oblasti zaštite i spašavanja, prevoza opasnih materija, proizvodnje, prometa, nabavke, skladištenja i upotrebe eksplozivnih materija, skladištenja, držanja, prometa, rukovanja i upotrebe zapaljivih tečnosti i gasova; pregled tehničke dokumentacije; transport i tranzit naoružanja, vojne opreme i robe dvostrukе namjene; tehničku zaštitu lica, prostora i objekata; pripremu programa, organizovanje i sprovođenje stručnog osposobljavanja i usavršavanja pripadnika operativnih jedinica; organizovanje i sprovođenje preventivnih, operativnih i sanacionih mjera zaštite i spašavanja; vršenje spasilačkih aktivnosti u slučaju nastanka vanrednih situacija; pripremu i obaveštanje građana u slučaju nastanka vanrednih situacija; organizovanje i sprovođenje zaštite od neeksplođiranih ubojnih sredstava; organizovanje i djelovanje jedinice za gašenje požara iz vazduha; akcije traganja i spašavanja iz vazduha; obuku pilota, trenažu pilota i obaveznih tehničkih proba; sprovođenje programa saradnje sa međunarodnim i regionalnim organizacijama, institucijama i drugim subjektima koji se bave zaštitom i spašavanjem; pripremu i praćenje izvršavanja međunarodnih ugovora u oblasti zaštite i spašavanja^[48].

U okviru ovog Direktorata posluje nekoliko direkcija: Direkcija za

civilnu zaštitu i humanitarnu pomoć, Direkcija za preventivne poslove, Direkcija za operativne poslove, Direkcija avio-helikopterska jedinica, Direkcija za inspekcijski nadzor i Područne jedinice za vanredne situacije.

Direkciju za preventivne poslove čine Odsjek za upravljanje rizicima i Odsjek za upravljanje opasnim materijama, a oni se bave širokim opsegom aktivnosti na zaštiti i spašavanju od nesreća nastalih uslijed prirodnih i tehničko-tehnoloških rizika^[49].

U **Direkciji za civilnu zaštitu i humanitarnu pomoć** vrše se poslovi koji se odnose na:

- izradu strategija, projekata, programa iz oblasti civilne zaštite i praćenje njihove realizacije;
- izradu procjena ugroženosti i nacionalnih planova za zaštitu i spašavanje; formiranje jedinica civilne zaštite;
- obuku i vježbe pripadnika jedinica civilne zaštite; praćenje stanja i pojava u oblasti civilne zaštite;
- planiranje, organizovanje i mobilizaciju jedinica i timova civilne zaštite; rukovođenje, koordinaciju i opremanje jedinica i timova civilne zaštite;
- sprovođenje mjera za zaštitu i spašavanje;
- praćenje i izvršavanje zakona i drugih propisa u oblasti zaštite i spašavanja; izradu zakonskih i podzakonskih propisa;
- učešće u izradi standardnih operativnih procedura;
- harmonizaciju zakonodavstva iz nadležnosti ovog direktorata sa pravnim sistemom EU;
- saradnju sa međunarodnim i regionalnim organizacijama, institucijama i drugim subjektima;
- pružanje i traženje međunarodne pomoći;
- izradu i praćenje realizacije programa razvojne pomoći (IPA i dr)^[50].

U **Direkciji za operativne poslove** (Odsjek za obuku i operativne aktivnosti, Odsjek 112 – operativno-komunikacioni centar 112) vrše se poslovi koji se odnose na:

- sprovođenje mjera za zaštitu i spašavanje;
- organizovanje, sprovođenje i praćenje obuke pripadnika operativnih jedinica, kao i organizovanje vježbi tih jedinica;
- opremanje operativnih jedinica;
- izradu programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja pripadnika operativnih jedinica;
- rukovođenje i koordiniranje operativnim jedinicama;
- koordinaciju svih institucija, privrednih društava i ustanova u slučaju nastanka katastrofa;

---

49 Ibid.

50 Ibid.

- prikupljanje i obradu informacija, obavještenja i podataka;
- javljanje i obavještavanje građana, pravnih lica, državnih organa, spasilačkih službi i nadležnih organa, subjekata i drugih učesnika za zaštitu i spašavanje primjenom standardnih operativnih postupaka i koordiniranje djelovanja po pozivu;
- predlaganje sistemskih mjera za realizaciju utvrđene politike i predviđanje posljedica zakonskih rješenja.^[51]

U **Odsjeku za obuku i operativne aktivnosti** vrše se poslovi koji se odnose na:

- sprovodenje mjera zaštite i spašavanja;
- organizovanje, sprovodenje i praćenje obuke pripadnika operativnih jedinica, kao i organizovanje vježbi tih jedinica;
- opremanje operativnih jedinica;
- izradu programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja pripadnika operativnih jedinica;
- neposredan rad na terenu radi stvaranja uslova za efikasnu evakuaciju i sklanjanje;
- rukovođenje i koordiniranje operativnim jedinicama;
- koordinaciju svih institucija, privrednih društava i ustanova u slučaju nastanka katastrofa;
- zaštitu od neeksplodiranih ubojnih sredstava (pretraživanje terena i pronalaženje, odnosno slučajno pronalaženje neeksplodiranih ubojnih sredstava, obilježavanje i obezbjeđivanje terena, onesposobljavanje i uništavanje svih vrsta neeksplodiranih ubojnih sredstava na mjestu pronalaženja, transport do predviđenog i uređenog mjesta za uništavanje i bezbjednosne mjere za vrijeme transporta);
- praćenje i izvršavanje zakona i drugih propisa u oblasti zaštite i spašavanja;
- učešće u izradi nacrta zakonskih i podzakonskih propisa;
- pripremu mišljenja na dostavljene nacrte zakona i drugih propisa koje pripremaju drugi državni organi;
- učešće u izradi standardnih operativnih procedura.^[52]

U **Odsjeku 112** vrše se poslovi koji se odnose na:

- prikupljanje i obradu informacija, obavještenja i podataka;
- javljanje i obavještavanje građana, pravnih lica, državnih organa, spasilačkih službi i nadležnih organa, subjekata i drugih učesnika za zaštitu i spašavanje primjenom standardnih operativnih postupaka i koordiniranje djelovanja po pozivu;
- sprovodenje mjera za zaštitu i spašavanje;

---

51 Ibid.

52 Ibid.

- operativno djelovanje u slučaju vanrednih situacija;
- pozivanje operativnih jedinica u slučaju mobilizacije;
- pripremu i upućivanje zahtjeva za traženje međunarodne pomoći u slučaju nastanka vanrednih situacija;
- pripremu obavještenja o prijetnjama i katastrofama koje mogu ugroziti i susjedne države;
- administraciju i održavanje serverskih resursa u domenu bezbjednosti baza podataka i geografsko informacionog sistema; vođenje propisanih evidencija;
- pripremanje mišljenja na dostavljene nacrte zakona i drugih propisa, koje pripremaju drugi državni organi;
- učešće u izradi tekstova nacrta zakonskih i podzakonskih propisa^[53].

U vanrednim situacijama se dodatno angažuje i **Crveni krst Crne Gore**.

Crveni krst ima posebne obaveze i prava u slučaju oružanih sukoba, epidemija, ekoloških i drugih elementarnih nesreća i vanrednih stanja^[54].

---

53 Ibid.

54 Zakon o Crvenom krstu Crne Gore „Sl. list Republike CG”, br. 028/06 od 03.05.2006, „Službeni list Crne Gore”, br. 073/10 od 10.12.2010, 040/11 od 08.08.2011, čl. 3, stav 1.

VI TRI OGLEDNE STUDIJE

SLUČAJA U CRNOJ GORI

Crna Gora ne posjeduje **register osoba s invaliditetom**, koji je kao mjera bio predviđen još 2007. u tadašnjoj **Strategiji za integraciju OSI za period 2008-2016**. Iako definisan i u novoj Strategiji za period 2016-2020. i dat i kroz preporuke Komiteta UN o pravima OSI nije razvijen ni do polovine 2020. Jedinstven register je važan kako zbog planiranja politika u oblasti invalidnosti i za osobe s invaliditetom, tako i zbog praćenja standarda života i ukupnih uslova u kojima žive osobe s invaliditetom. Ova mjera bi trebala biti početna da bi se uopšte moglo govoriti o stepenu poštovanja, odnosno kršenja ljudskih prava OSI. To bi ujedno značilo da OSI na osnovu jednog rješenja ostvaruju sva svoja prava u svim institucijama i sistemima, a ne kao što je sada slučaj svoj invaliditet moraju „dokazivati“ kod svakog sistema i institucije posebno. Ovo je skupo, *administrativno problematično i za OSI iscrpljujuće i diskriminatorno*^[55]. Postojanje ovakvog jedinstvenog registra bi pomoglo ne samo subjektima u sistemu zaštite i spašavanja, nego i svim drugim ustanovama koje se na bilo koji način bave ovom tematikom i upravo bi posebno olakšalo aktivnosti u toku vanrednih situacija/dogadaja. Navedeni register bi u tom smislu trebao sadržati i podatke o osobama s invaliditetom koje invalidnost steknu i tokom ovakvih dogadaja, kao što su saobraćajne nezgode, oružani sukobi, prirodne katastrofe i dr.

U kolikom su riziku od gubitka života ili drugih posljedica osobe s invaliditetom u vanrednim situacijama/dogadajima, najbolje pokazuju primjeri iz prakse. U nastavku biće predstavljene tri „ogledne“ studije, dvije iz Crne Gore i jedna iz Češke, koje su najbolji primjeri posljedica koje mogu zadesiti osobe s invaliditetom u ovakvim situacijama.

Prvi primjer^[56] koji izdvajamo se dogodio 10. 1. 2017. u Podgorici, u naselju Konik, kada je A. S. (71) izgubio život u požaru u svojoj kući. Naime, pomenuti muškarac je osoba s invaliditetom (lice smanjene pokretljivosti) koji nije uspio pravovremeno da reaguje, niti su ga komšije i Vatrogasna jedinica uspjеле spasiti zbog čega je nastala posljedica sa smrtnim ishodom.

Drugi primjer^[57] koji izdvajamo se dogodio 26. 3. 2017. u Podgorici kada su od posljedica požara život izgubile majka (78) i kćerka (30). Majka se ugušila od dima, dok je kćerka koja je imala cerebralnu paralizu bila teško povrijedjena i umrla

55 OSI iz ugla UMHCG, <https://bit.ly/2UacUNV>

56 Nepokretni starac izgorio u požaru, dostupno na: <https://bit.ly/2H9OPTn>

57 Druga žrtva požara u Podgorici: Preminula Irena Piperović (30), dostupno na: <https://bit.ly/31qCrWm>

u Kliničkom centru Crne Gore dva dana nakon događaja. Za prva dva primjera smo iz medijskih izvještaja razumjeli da je riječ o OSI, što od JU Centra za socijalni rad za Glavni grad Podgorica, opštinu u okviru Glavnog grada Golubovci i opštinu Tuzi nijesmo mogli dobiti kao potvrdu jer su nam odbili zahtjev navodeći da bi se u slučaju dostavljanja informacija radilo o kršenju zaštite privatnosti, što u konkretnom slučaju i nije razumljivo imajući u vidu da dostavljanje informacija ne bi moglo izazvati štetne posljedice jer se radi o preminulima.

Kao treći primjer^[58] navodimo nedavni slučaj koji se dogodio u Češkoj, tj. 19. 1. 2020. u ranim jutarnjim časovima kada je u domu za osobe s invaliditetom izbio požar u kojem je život izgubilo osam osoba, a 30 osoba je povrijeđeno. Ovaj požar podvlači sve što je pogrešno u ovim ustanovama. Pokazuje da segregacija osoba s invaliditetom u rezidencijalnim ustanovama njih čini izolovanim i izloženim različitim vrstama rizika^[59]. Dodatno, pokazuje da je grupisanje osoba s invaliditetom upravo dodatno rizično u vanrednim situacijama kada se istovremeno ne može pružiti pomoć za toliki broj osoba, zbog čega one stradaju. Osobe s invaliditetom koje su segregisane u ustanovama su u riziku od socijalne izolacije, siromaštva i isključenosti. U Evropi žive milioni osoba s invaliditetom po ustanovama, a značajan broj onih osoba s invaliditetom kojima nije mjesto u ustanovama se upravo tamo i nalaze. Sličan slučaj desio se i u Hrvatskoj^[60] kada je 11. 1. 2020, takođe u jutarnjim časovima, izbio požar u domu za stara i nemoćna lica u Andreševcu. U požaru je stradalo šest lica i u tom trenutku u zgradi nije bilo nikog od zaposlenog osoblja.

U svojim nastojanjima da slijedi praksi evropskih država, ali i da primjenjuje preporuke Komiteta UN o pravima OSI, Crna Gora treba prvenstveno da pruža adekvatnu podršku u vidu usluga za podršku za život u zajednici svojim građanima koji su osobe s invaliditetom – personalnu asistenciju, stanovanje uz podršku, pomoć u kući, usluge ličnog pratiloca i sl, a za one koji su smješteni u ustanovama da osigura zaštitu za sve nepredviđene okolnosti. Pored usluga, dobra praksa bi bila redovno sprovodenje treninga i obuka na različite teme koje se tiču OSI, kako za zaposlene koji imaju direktni kontakt s njima, tako i za same OSI. Vrlo je čest slučaj da se osobama s invaliditetom dodjeljuju neka njima neophodna pomagala i oprema za kretanje ili drugu vrstu podrške, ali da pritom nijesu obučene o tome kako se ista oprema pravilno koristi. To, naravno, može biti problematično u njihovom svakodnevnom funkcionisanju, a naročito u vanrednim okolnostima kada upravljanje pomagalima može biti od presudne važnosti za samozaštitu i pravovremeno reagovanje.

---

58 Češka: U požaru u domu za osobe s invaliditetom poginulo osam ljudi, dostupno na: <https://bit.ly/31rwcSg>

59 Tragic fire in czechia: segregating persons with disabilities has to end, dostupno na: <https://bit.ly/3b9vT37>

60 Požar u staračkom domu u Hrvatskoj, šestoro mrtvih, dostupno na: <https://bit.ly/2vmPV9C>

VII AKTUELNI PRIMJER - EPIDEMIJA KORONAVIRUSA

Virus COVID-19, otkriven u Kini krajem 2019. predstavlja novi soj koronavirusa koji ranije nije identifikovan. Svjetska zdravstvena organizacija je zbog alarmantne brzine njegovog širenja i broja oboljelih širom svijeta, doduše tek u marta 2020., navela da ovaj virus predstavlja sve elemente pandemije. Iz ovog razloga, mnoge zemlje su preduzele mjere u cilju sprečavanja daljeg širenja virusa, ali i što boljeg i bržeg saniranja posljedica, dok su pojedine države proglašile vanredno stanje.

U situacijama kao što je ova, u Crnoj Gori se postupa prema **Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti** kojim se „propisuje zaštita stanovništva od zaraznih bolesti u Crnoj Gori, mjere za njihovo sprečavanje, suzbijanje i iskorjenjivanje, sprovođenje epidemiološkog nadzora, nadležni subjekti za njihovo sprovođenje, način obezbjeđivanja sredstava za njihovo sprovođenje, vršenje nadzora nad izvršavanjem ovog zakona, kao i druga pitanja od značaja za zaštitu stanovništva od zaraznih bolesti“^[61]. Ovaj Zakon definiše **vanrednu situaciju** kao stanje (elementarne nesreće i katastrofe, pojave epidemije zarazne bolesti, pojave nove ili nedovoljno poznate zarazne bolesti i u slučaju sumnje na upotrebu biološkog agensa i slično) kada su rizici i prijetnje ili posljedice katastrofa, vanrednih događaja i drugih opasnosti po stanovništvo, životnu sredinu i materijalna dobra, takvog obima i intenziteta da njihov nastanak ili posljedice nije moguće spriječiti ili otkloniti redovnim djelovanjem, a mogu da ugroze zdravlje i život ljudi i postoji opasnost za masovno prenošenje zaraznih bolesti^[62]. U slučaju vanrednih situacija sprovode se sljedeće mjere:

- brza epidemiološka procjena u cilju hitnog preuzimanja neposrednih mjera zaštite stanovništva;
- organizovanje, planiranje i obezbjeđivanje sprovođenja mjera sprečavanja i suzbijanja zaraznih bolesti;
- epidemiološki nadzor u vanrednoj situaciji, uvođenjem sistema ranog upozoravanja;

---

61 Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, „Sl. list CG“, broj 012/18, čl. 1

62 Ibid, čl. 53, stav 1

- prevoz, izolacija i karantin ako postoji indikacija;
- aktiviranje sistema komunikacije u vanrednom stanju;
- obavezno učešće zdravstvenih ustanova, pravnih lica, preduzetnika i građana u suzbijanju rizika za javno zdravlje i korišćenje određenih objekata, opreme i prevoznih sredstava radi sprečavanja i suzbijanja prenošenja zaraznih bolesti, na osnovu naredbe Ministarstva^[63].

Stoga, u skladu s ovim Zakonom, u Crnoj Gori je propisno niz mera koje su imale za cilj sprečavanje širenja koronavirusa i svođenje posljedica na minimum, na osnovu odluka koje je donosilo Ministarstvo zdravlja na predlog Instituta za javno zdravlje, odnosno Nacionalnog koordinacionog tijela.

Kada je riječ o zaštiti OSI u situaciji pandemije, odnosno epidemije – ako se samo govori o nacionalnom nivou, pored crnogorskih zakona, takođe je neizostavan već pominjani član 11 Konvencije UN o pravima OSI. Ovim članom utvrđeno je da države potpisnice preuzimaju sve moguće mјere da u nacionalnom reagovanju na rizične situacije i humanitarne katastrofe obezbijede zaštitu i sigurnost osoba s invaliditetom. To obuhvata mјere u svim oblastima života osoba s invaliditetom, uključujući zaštitu njihovog prava na najviši mogući standard zdravlja bez diskriminacije, opštu dobrobit i prevenciju infektivnih bolesti, i mјere zaštite od negativnih stavova, izolacije i stigmatizacije koje se mogu javiti u krizi^[64].

U vrijeme epidemije koronavirusa, osobe s invaliditetom spadaju u posebno rizičnu grupu i postaju ranjivije, ne samo zbog ugroženosti njihovog zdravlja, nego i negativnih posljedica mјera zaštite na njihov životni standard i uslove života. Mnogo-brojne prepreke za OSIjavljaju se i u „redovnim“ uslovima, dok su vanredne okolnosti, kakva je najnovija izazvana epidemijom novog koronavirusa i pojmom oboljenja Covid 19, ukazale na posebnu ugroženost OSI. U Crnoj Gori, kao uostalom i u drugim državama, ostale su zanemarene, i od početka su isključene iz donošenja odluka jer se jedinim relevantnim za odlučivanje smatraju stručnjaci iz domena zdravstvene zaštite i politike. Međutim, u takvim uslovima se zaboravljaju realne potrebe ljudi koje se javljaju na mikro planu. Naime, OSI su u navedenoj situaciji jako rizična grupa, ne samo zbog moguće izloženosti riziku od obolijevanja, već i, prije svega, otežanih mogućnosti za mјere zaštite i samozaštite uslijed nekoliko ključnih faktora: velikog broja informacija koje nijesu dostupne u pristupačnom, lako čitljivom i lako razumljivom formatu za OSI; svoje česte zavisnosti od drugih i nemogućnosti održavanja fizičke distance, odnosno u slučaju i uslijed održavanja fizičke distance i poštovanja mјera prevencije, ne mali broj njih je ostao i bez ionako malog broja usluga koje se i u redovnim uslovima pružaju OSI, što dovodi do zanemarivanja; neke su se suočile s gubitkom posla i prihoda, kako sopstvenog, tako i gubljenja posla članova

---

63 Ibid, stav 2

64 Joint Statement: Persons with Disabilities and COVID-19 by the Chair of the United Nations Committee on the Rights of Persons with Disabilities, on behalf of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities and the Special Envoy of the United Nations Secretary-General on Disability and Accessibility, dostupno na: <https://bit.ly/36R6DNi>

njihovih porodica; neke su ostale bez mogućnosti nabavke lijekova i redovne terapije uslijed ograničenja ili prekida uvoza i nabavke lijekova, a pored svega navedenog povećali su se njihovi životni troškovi zbog obustavljanja javnih usluga i drugih mjera koje su bile na snazi. Naime, neke predložene mjere koje je predlagalo Nacionalno koordinaciono tijelo za zarazne bolesti i usvajalo Ministarstvo zdravlja, imale su negativan uticaj na OSI, uključujući i zbog prepreka nedostupnosti i nepoznavanje novih procedura u ostvarivanju prava iz domena socijalne politike: materijalnih davanja, prava iz oblasti radnog odnosa, kao što su zaštita od prekida radnog odnosa, plaćeno odsustvo, rad s polovinom punog radnog vremena i sl.

Osobe s invaliditetom, odnosno njihovi reprezentativni predstavnici su trebali biti uključeni prilikom kreiranja mjera, a sve u cilju neposrednog davanja sugestija i uticaja da OSI i njihove porodice dobiju podršku blagovremeno i na adekvatan način, ili da makar naredbe ne budu restrikтивne za njih.

Kako su se navedene posljedice mogle spriječiti, i kako je buduće moguće spriječiti u nastavku slijede stavovi i preporuke UMHCG:

1. NEPRISTUPAČNOST I NEDOVOLJNA DOSTUPNOST INFORMACIJA I KOMUNIKACIJA.

Informacije koje se **pružaju, dijele i šire** o koronavirusu, a koje prati samo fotografija, vizuali, grafikoni i sl. ostaju najčešće nepristupačne osobama s djelimičnim ili potpunim oštećenjem vida. Takođe, informacije (koje najčešće u audio formatu ili s velikim obimom teksta, bez titla ili s jako malim fontom teksta) kruže u medijima, na sajтовima i društvenim mrežama, ostaju potpuno nepristupačne i nerazumljive osobama s potpunim i djelimičnim oštećenjem sluha, koje se mogu smatrati jednom od najrizičnijih grupa i među samim osobama s invaliditetom. Izuzetak od navedenog su kratke informativne emisije na znakovnom jeziku Javnog servisa RTCG, i prenošenje press konferencija NKT (nakon više urgencija UMHCG upućenih različitim institucijama). Na kraju, brze, stručne i informacije obimne sadržine, koje nijesu usmjerene i kojima se ne obraća direktno često ostaju potpuno nejasne i nerazumljive osobama s rijetkim oštećenjima, kao i onima s intelektualnim ili psihosocijalnim invaliditetom, autizmom, disleksijom i dr.

Osnovne informacije i video prilozi, posebno one s pozivom (naredbama i preporukama) nadležnih institucija i/ili stručnjaka u oblasti javnog zdravlja treba (trebalo je) učiniti pristupačnim i za osobe s invaliditetom. Pored fotografija, vizuala, grafikona obavezno je trebalo ispisivati tekst, uključujući i objašnjenja i druge vrste tekstualnih i audio deskripcija šta se nalazi na fotografiji/grafikonu. Neophodno je (bilo) osnovne video zapise **titlovati (po mogućnosti većim fon-**

tom) i pored toga prevesti na znakovni jezik, poput informacija o tome kako zaštititi sebe i druge, i šta samoizolacija znači, te pojednostaviti jezik komunikacije jasnim, prostim, što kraćim i direktnim porukama usmjerenim na pojedinca (drugo lice jednine). Takođe, sve mjere i naredbe Ministarstva zdravlja trebale su biti dostupne u više različitih, pristupačnih formata.

2. MJERE SAMOIZOLACIJE I DISTANCE MOGU PROIZVESTI KOMPLIKACIJE, UKLJUČUJUĆI I ONE KOJE SE ODNOSE NA MENTALNO I FIZIČKO ZDRAVLJE

Mnoge osobe s invaliditetom brojne barijere u okruženju prevazilaze uz pomoć druge osobe – članova porodice, personalnog asistenta, ličnog pratioca ili stručnjaka itd. Potpuna fizička distanca dovela bi u rizik zadovoljavanje nekada i osnovnih potreba, pa samim tim i zdravlje i život OSI. U tom smislu, od pridržavanja opštih mjera od strane drugih osoba može zavisiti i zdravlje i bezbjednost samih osoba s invaliditetom, koje pritom ne smiju ostati bez podrške jer bi to više ugrozilo njihov trenutni položaj, ali i fizičko i mentalno zdravlje.

Otvorene posebne linije (posebni brojevi) za **telefonske pozive morali su pratiti i linije, odnosno mogućnost poruka, čata i drugih vidova komunikacije kako bi bili pristupačni svim OSI**, posebno onima koje žive same i kojima usluge nijesu obezbijedene.

Takođe, bilo je na isti način potrebno obezbijediti servis psihološke podrške, dok je od početka mogućnost kretanja OSI trebalo minimalno ograničiti, nikako u dužem trajanju i izostavljanjem brojnih kategorija OSI.

Na kraju, bilo je neophodno obezbijediti sredstvima samozaštite i dezinfekcije (zaštitna oprema i sredstva) za članove porodice i pružaoce usluga OSI, ne samo one u institucijama, već i one u zajednici, te pružiti obuke, odnosno smjernice o pružanju usluga uz sprovodenje mjera zaštite.

3. NEKE UKINUTE USLUGE I PROCEDURE MOGU DOVESTI DO UVEĆANJA TROŠKOVA ŽIVOTA

Zabранa saobraćaja, kao i mjera zabrane taksi prevoza, uz nepostojanje razvijenih usluga u zajednici: servisa pomoći u kući, personalne asistencije, prevoza

„od vrata do vrata“, zatvaranje određenih uslužnih djelatnosti i brojne druge mjere koje su bile na snazi dovode do većih troškova osnovnih usluga, odnosno do uvećanja troškova života za OSI. Usluge i redovne namirnice tako ostaju nedostupne i udaljene od OSI.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo javne uprave i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava moraju posebno obratiti pažnju i osigurati podršku za osobe s invaliditetom, posebno na lokalnom nivou, i posebno za nezaposlene i bez stalnih prihoda, odnosno one čiji su jedini prihodi materijalna davanja iz oblasti socijalne i dječje zaštite, uz posebnu koordinaciju centara za socijalni rad i praćenje troškova života nastalih zbog invaliditeta (u skladu s definicijom iz Konvencije) i u skladu s navedenim predlagati i sprovoditi mјere i politike kompenzacije troškova, odnosno minimalizacije posljedica, te razvoja i dostupnosti usluga i mјera koje će tome doprinijeti.

4. PODRŠKA DJECI S INVALIDITETOM USLJED ONLAJN NASTAVE I DRUGE AKTIVNOSTI LIČNOG RAZVOJA DJETETA

Kako đaci i studenti ne bi zaostajali s gradivom i formiranjem konačnih ocjena, Ministarstvo prosvjete je dalo preporuku organizovanja onlajn nastave, koja je imala široku primјenu. Međutim, čak i u redovnim uslovima djeca i studenti s invaliditetom se suočavaju s problemom nepristupačne literature, kao i brojnim drugim poteškoćama koji njihov proces obrazovanja čine težim, a savladavanje gradiva sporijim.

Organizacija onlajn nastave mora uključiti i potrebnu asistenciju, gdje god je potrebno i moguće, i osigurati da se informacije i materijali, odnosno nastavni sadržaji i sredstva, dobijaju na pristupačan način kako učenici/ce s invaliditetom ne bi bili uskraćeni i oštećeni, odnosno zanemareni u navedenoj situaciji.

Preporuke i ocjene mјera predlagane od strane Nacionalnog koordinacionog tijela za zarazne bolesti (NKT)^[65] koje su se negativno odrazile na OSI posebno se odnose i na one o ograničavanju kretanja, ograničavanju broja osoba na javnoj površini (zbog potrebne asistencije i pratnje), zabrani međugradskog saobraćaja i ograničenju broja osoba u istom vozilu (posebno kada je potrebna pratnja OSI, a vozač istovremeno nije pratilac), te naredbe o zabrani rada pojedinih djelatnosti. Pored navedenih mјera i naredbi posebno negativne na globalnom nivou su one koje se odnose na prekid uvoza i distribucije pojedinih ljekova i medicinskih sredstava i opreme, što je trebalo riješiti posredstvom humanitarnih pomoći i akcija, dok će se

posljedice ekonomске krize, ali i mentalnog zdravlja, i standarda života tek sagledavati u narednim mjesecima.

Sve navedeno ukazuje na činjenicu da je prilikom planiranja mjera i naredbi za sprječavanje i širenje virusa, ali i radi planiranja mjera oporavka i inkluzivnih politika od posljedica virusa neizostavno su predstavnici organizacija osoba s invaliditetom, uključujući i udruženja roditelja koja zastupaju pitanja djece s invaliditetom morali biri uključeni u procese donošenja odluka. Prilikom mjera za oporavak od COVID-19 trebalo je proširiti kategorije OSI i istima pružiti podršku (uključujući i finansijsku) a koje nijesu obuhvaćeni trenutnim programima socijalne zaštite, odnosno ne ostvaruju prava iz oblasti socijalne i dječje zaštite. Što se tiče novčane pomoći ili olakšica, mjere reagovanja mogu obuhvatati: obezbjeđivanje odgovarajućeg plaćenog odsustva, bolovanja i pokrivanje troškova povezanih sa zdravstvenom zaštitom, povećanje iznosa naknada za invaliditet ili dodatnih naknada^[66].

Neke druge preporuke mogu se pročitati u brojnim tekstovima objavljenim na sajtu www.vrsnjackapodrska.me, a ovdje izdvajamo: *Inkluzivni odgovor za ranjive grupe, Izvještaj UN: Odgovor na Covid 19 koji uključuje invaliditet, Međunarodna alijansa OSI: Preporuke za inkluzivno, ravnopravno i kvalitetno obrazovanje, COVID-19 i svijet rada - Inkluzivni pristup za OSI*

VIII PROCJENA RIZIKA I PROTOKOL O POSTUPANJU

Pored **Zakona o zaštiti i spašavanju** kao najvažnijem dokumentu u državi koji određuje postupanje u vanrednim situacijama/događajima, Crna Gora posjeduje i pojedine protokole i smjernice za ponašanje u određenim vrstama rizika. Međutim, kada je riječ o zaštiti osoba s invaliditetom u kriznim situacijama, Crna Gora ne posjeduje poseban protokol, a takođe se ne sprovode redovne obuke stručnog kadra i drugih subjekata u sistemu zaštite i spašavanja o postupanju prema OSI.

Ono što jestе definisano postojećim aktima u segmentu prava OSI odnosi se na situacije evakuacija. Tako, u zavisnosti od **stepena opasnosti** i mogućih posljedica, **evakuacija može biti potpuna i djelimična**, a po **vremenu izvođenja pravovremena i naknadna**. Potpuna evakuacija obuhvata evakuaciju cjelokupnog stanovništva s teritorije ili dijela teritorije opštine, koja može biti zahvaćena elementarnom nepogodom i drugom nesrećom. Djelimična evakuacija obuhvata evakuaciju samo određenih kategorija stanovništva kao što su:

- majke s djecom do 14 godina života, odnosno druga lica koja su u skladu sa zakonom dužna da se staraju o čuvanju i njegovanju djece do 14 godina života;
- trudnice;
- bolesna lica, lica s invaliditetom, djeca sa smetnjama u razvoju i druga lica kojima je neophodna tuđa pomoć i njega;
- lica mlađa od 16 godina života i starija od 65 godina života.

Pravovremena evakuacija podrazumijeva potpunu ili djelimičnu evakuaciju koja se izvodi prije nastanka elementarne nepogode i druge nesreće.

Naknadna evakuacija podrazumijeva potpunu ili djelimičnu evakuaciju koja se izvodi po nastanku elementarne nepogode i druge nesreće ili po njenom prestanku^[67]. Ono što nedostaje u praksi jeste kako bi subjekti u sistemu zaštite i spašavanja trebali da postupaju prema OSI u takvim okolnostima.

U tom smislu, kako navedene odredbe ni približno ne garantuju dovoljnu zaštitu, je i važno usvajanje protokola o postupanju prema OSI u vanrednim situacijama/događajima, pa bi ciljevi njegovog usvajanja bili:

1. Uvođenje **standardizovanog postupka prema osobama s invaliditetom** u vanrednim situacijama/događajima, bez obzira na njihove godine, pol, mjesto u kom se nalaze i/ili druge lične karakteristike i de-

⁶⁷ Zakon o zaštiti i spašavanju „Sl. list CG”, br. 013/07 od 18.12.2007, 005/08 od 23.01.2008, 086/09 od 25.12.2009, 032/11 od 01.07.2011, 054/16 od 15.08.2016, čl. 75a

mografiju. Standardizovani postupak osigurava jedinstvenu praksu svih nadležnih institucija u Crnoj Gori i pružanje adekvatne zaštite;

2. **Upoznavanje svih** osoba iz državnih institucija i organizacija civilnog sektora koje se bave aktivnostima iz oblasti zaštite i spašavanja s **pravima, obavezama i postupanjima, odnosno načinima pružanja podrške/pomoći** u vanrednim situacijama/događajima prema osobama s invaliditetom;
3. Dugoročni uticaj na smanjenje rizika po život osoba s invaliditetom u u vanrednim situacijama/događajima **osiguravanjem adekvatne komunikacije između nadležnih organa i odgovornih lica u sistemu zaštite i spašavanja u datim situacijama**;
4. Osiguravanje **pravovremenog postupanja prema osobama s invaliditetom** koje se nalaze u situaciji u vanrednim situacijama/događajima, s prvenstvom pružanja pomoći koja smanjuje rizik od posljedica;
5. Osiguravanje **pravovremene i odgovarajuće medicinske zaštite osobama s invaliditetom** u vanrednim situacijama/događajima, uključujući praćenje zdravstvenog stanja žrtve;
6. Sprovođenje **interdisciplinarnog pristupa u pružanju pomoći žrtvi**, koje podrazumijeva angažman više različitih institucija u pristupu pomoći žrtvi;
7. Osiguravanje **standardizovanog i redovnog prikupljanja dokumentacije/stanja o osobama s invaliditetom** koje su bile žrtve u vanrednim situacijama/događajima;
8. Sprovođenje **aktivnosti habilitacije i socijalne rehabilitacije** u cilju oporavka osoba s invaliditetom koje su bile pogodene u nekom od vanrednih situacija/događaja;
9. Vođenje posebnih evidencija o **osobama s invaliditetom koje su žrtve u vanrednim situacijama/događajima**;
10. Ovakav **protokol može da postoji kao zaseban dokument, ali i kao dio nacionalnog plana, opštinskih planova i planova za zaštitu i spašavanje privrednih društava**, drugih pravnih lica i preduzetnika (preduzetni planovi). Protokol bi, pored ostalog, obavezno trebao da sadrži i:
  - obaveze nadležnih tijela i drugih subjekata koji imaju učešće u pružanju pomoći u vanrednim situacijama/događajima u pružanju pomoći i zaštiti osobama s invaliditetom izloženim takvim situacijama;
  - način pružanja podrške OSI u kriznim situacijama i oblik saradnje između nadležnih tijela i drugih subjekata koji učestvuju u pružanju pomoći osobama s invaliditetom u u vanrednim situacijama/događajima;

Crna Gora bi trebala da ulaže finansijska sredstva za podršku osobama s invaliditetom za samostalni život i u dostupnost i pristupačnost informacija ali i usluga i servisa koji se tiču njihove bezbjednosti i sigurnosti. U tom smislu MUP-u, odnosno Direktoratu za vanredne situacije upućena je inicijativa za usvajanje protokola, čiji je sadržaj sastavni dio inicijative.

IX SMJERNICE O POSTUPANJU OSI I POSTUPANJU PREMA OSI U VANREDNIM SITUACIJAMA/ DOGAĐAJIMA

Kad je riječ o **postupanju osoba s invaliditetom** u vanrednim situacijama/događajima važno je pratiti sljedeće smjernice:

Naučite da prepoznate rizičnu situaciju na vrijeme, kako bi sljedeći potrebni korak bilo reagovanje. Reagovanje može značiti da se sami zaštite ili u adekvatnom trenutku zatražite adekvatnu pomoć.

Situacije u kojima može biti potrebna pomoć od subjekata u sistemu zaštite i spašavanja dijele se na: **elementarne nepogode** (zemljotres, poplava, bujica, oluja, jake kiše, atmosferska pražnjenja, grad, suša, odron ili klizanje zemljишta, sniježni nanosi i lavina, požar, ekstremne temperature vazduha, zaledivanje vodotoka, epidemija zaraznih bolesti i pojava štetočina i druge prirodne pojave koje mogu da ugroze zdravlje i život ljudi i pričine veću materijalnu štetu) i **tehničko-tehnološke nesreće** (požar, eksplozija, havarija, saobraćajna nesreća u drumskom, rječnom, željezničkom i vazdušnom saobraćaju, nesreća u rudnicima i tunelima, zastoj rada žičara za prevoz ljudi, rušenje brana, havarija na elektroenergetskim, naftnim i gasnim postrojenjima, radijaciona, hemijska i biološka kontaminacija, akcidenti pri rukovanju radioaktivnim materijalima, čije posljedice ugrožavaju bezbjednost i živote ljudi, materijalna dobra i životnu sredinu).

Zapamtite ili zapišite važne brojeve telefona:

112 – Direktorat za vanredne situacije - Ministarstva unutrašnjih poslova

Operativno – komunikacioni centar – OKC 112 (broj možete kontaktirati i putem SMS-a). Broj je besplatan i dostupan 24 sata tokom dana, 365/366 dana u godini.

122 – Uprava policije

123 – Opštinske službe zaštite i spašavanja

124 – Hitna medicinska pomoć

Napomena: Da bi osobe koje se nalaze u riziku dobile pomoć ne moraju zvati

broj "112" kojim dobijaju OKC 112 već mogu direktno kontaktirati gore navedene službe.

Šta činiti prije bilo koje opasnosti:

- Ako živate sami ili ste član domaćinstva unaprijed se dogovorite s osobama koje Vam mogu pomoći (član porodice, komšija, prijatelj itd).
- U skladu s Vašim potrebama, pomagala spremite i držite ih nadohvat ruke (slušni aparat, bijeli štap, hodalica, kolica, druga assistivna pomagala, posebno ona za prijem i prenošenje informacija, itd) u kojem god prostoru da se nalazite.
- Uvijek imajte nadohvat ruke mobilni telefon bez obzira na kojem se mjestu nalazili (u sopstvenoj kući: kuhinja, krevet, kupatilo) ili drugom prostoru, uključujući prostore na otvorenom.
- Uvijek imajte kod sebe ažurirane podatke o predsjedniku Skupštine stanara, najbližem susjedu ili Predsjedniku mjesne zajednice (ime i prezime, tel).

Šta činiti za vrijeme bilo koje opasnosti:

- Ostanite pribrani i mirni, ako paničite, ne možete racionalno razmišljati niti se ponašati.
- Pozovite OKC 112 ili nadležne službe (dajte podatke: ime, prezime, adresu, preciznije šta se desilo, kad se desilo, kakve su trenutne posljedice, potrebna pomoć, naglašavajući obavezno da ste osoba s invaliditetom i koja vrsta podrške/pomoći Vam je potrebna).
- Ispoštujte instrukcije nadležnih službi.
- Kontaktirajte osobe s kojima ste se unaprijed dogovorili da će vam doći u pomoć ili za koje znate da su u Vašoj neposrednoj blizini.

S druge strane, kada je riječ o **postupanju subjekata u sistemu zaštite i spašavanja i drugih građana/ki** prema OSI u vanrednim situacijama/događajima važno je pratiti sljedeće smjernice:

- Ako u Vašem okruženju ili među ukućanima ima OSI, trebalo bi znati da će njima biti potrebna dodatna pomoć i unaprijed isplanirati ko će im pomoći, a pogotovo u slučaju da žive same.
- Ukoliko dođe do neke opasnosti ili ugroženosti trebate ih obavijestiti o opasnosti i da će im spasioci pružiti odgovaraajuću pomoć.
- Prilikom organizovanja evakuacije treba provjeriti da li osoba može da se kreće sama ili uz pomoć asistencije/drugih pomagala.
- Trudite se da pomagala (štake, štap, kolica) osobe s invaliditetom dirate nakon što ste za to zamoljeni i na način na koji vam pojasni osoba s invaliditetom koja ih koristi ili nakon odobrenja/saglasnosti. Nestručno rukovanje pomagalima OSI može proizvesti njihova oštećenja i kvar ili fizički povrijediti samu OSI. Ukoliko iz nekog razloga nijeste u prilici iskomunicirati sa samom OSI kako rukovati pomagalima činite to uz prethodnu provjeru, bez naglih trzaja, i hvatajući pomagala za djelove koji se ne mogu odvojiti kako ne biste izgubili kontrolu nad pomagalima i polomili ih, ili povrijedili osobu ukoliko koristi pomagalo u trenutku pomoći (sjedi u

kolicima, naslonjena je na hodalicu...).

- Govorite polako i direktno prema osobi koja ima oštećenje sluha. Vaši izrazi i pokreti usana pomažu joj da Vas razumije. Ako, ipak, nijeste sigurni da Vas je razumjela napišite joj kratko infomacije o situaciji (npr. požar, vatrica...), kad god ima prilike za takvo nešto. Osobu oštećenog sluh-a nemojte naglo vući i čupati, posebno ako joj prilazite s leđa. U strahu može postupiti na način koji može izazvati dodatne posljedice.
- Ukoliko pružate podršku osobi s oštećenjem vida, a ona nema psa vodiča ili asistenta, obavijestite je o tome što se događa i ponudite joj asistenciju u hodanju, tako što će se osloniti na Vašu ruku/rame, a najpoželjnije bi bilo lakat. Ne namještajte i ne vodite je Vi, posebno je ne gurajte ispred sebe.
- Ukoliko pružate podršku korisniku kolica, treba provjeriti da li su kolica mehanička ili elektromotorna i kakav vid asistencije je toj osobi potreban. Ne naslanjajte se na kolica, ako to nije potrebno, i ne nosite osobu zajedno s kolicima ukoliko to nije neophodno. Ukoliko situacija nije toliko rizična a osoba koristi kolica na mehaničko upravljanje onda vozite kolica. Ukoliko je situacija zaista rizična i hitna fizički ponesite osobu odvajajući je od kolica, a pomagalo odvojeno zaštitite, po mogućnosti nakon što ga preklopite, ili odvojite posebne djelove.
- Ako situacija nije toliko hitna i rizična da je ugrožena nečija bezbjednost ili život budite obazrivi i strpljivi koliko je to moguće u navedenoj situaciji, osobama s invaliditetom može trebati više vremena za preuzimanje radnji i postupanje po instrukcijama.
- Ako je situacija zaista rizična i sekunde i stotinke su važne objasnite OSI da mora brzo da se reaguje i maksimalno se potrudite da zaštitite njeno dostojanstvo ili jednostavno postupite po sopstvenoj procjeni kako biste spasili život.

U slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća OSI potrebno je prioritetno pružiti pomoć, kao i dati pravu informaciju o razmjerama rizika kako bi se ta pomoć pružila na najefikasniji način.

X PREPORUKE I ZAKLJUČCI

U Crnoj Gori je napravljen značajan napredak kada je u pitanju jačanje kapaciteta za prevenciju i reagovanje na različite vrste vanrednih situacija/događaja. Međutim, da bi sistem zaštite i spašavanja bio kompletan i u skladu sa zahtjevima EU i Ujedinjenih nacija, jedan od važnih koraka je obučavanje subjekata u sistemu zaštite i spašavanja u vanrednim situacijama/događajima (policije, opštinskih službi zaštite i spašavanja, hitne medicinske pomoći i dr.) o postupanju prema osobama s invaliditetom u takvim okolnostima. Neophodno je da Zakon o zaštiti i spašavanju, ali i druga dokumenta, te procedure koje bi proistekle iz zakona, i drugih strateških dokumenata, sadrže odredbe/mjere koje se tiču postupanja prema licima kojima je neophodno prioritetno pružiti pomoć, u ovom slučaju osobama s invaliditetom. Na ovaj način bi država Crna Gora postupala i u skladu s članom 11 Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom, koje je preuzela ratifikacijom ovog dokumenta još 2009, ali i preporukama Komiteta UN o pravima osoba s invaliditetom u odnosu na član 11. Naime, Komitet UN je u *Zaključnim razmatranjima o Inicijalnom izvještaju* Crne Gore iskazao zabrinutost zbog nedostatka redovnih treninga relevantnih profesionalaca i u objektima u javnoj upotrebi kako bi se osiguralo da osobe s invaliditetom imaju pristup pomoći u rizičnim i kriznim humanitarnim situacijama, a što treba, takođe, biti definisano protokolom kao obaveza svih javnih institucija i službi.

Samim tim, neophodno je donijeti **poseban protokol koji opisuje način postupanja prema OSI u kriznim situacijama, čije će praćenje sadržaja biti obaveza prilikom donošenja Planova zaštite i spašavanja od strane svih subjekata, a subjektima u sistemu zaštite i spašavanja će poslužiti za adekvatnije postupanje u konkretnim, životnim situacijama**. Poznavanje potreba i prepreka s kojima se OSI suočavaju bi značajno doprinijelo adekvatnijem planiranju i definisanju politika, ali i akcijama u praksi.

Ono što je očigledan nedostatak u državi jeste nepostojanje direktnih i preciznih garancija u zakonskom okviru koje propisuju načine informisanja subjekata u sistemu zaštite i spašavanja o tome **da li se osobe s invaliditetom nalaze u vanrednim situacijama/događajima, ali i konkretnim postupanjem prema OSI u takvim situacijama**. Nedostatak adekvatne prakse u ovom smislu i činjenica da subjekti u sistemu zaštite i spašavanja nijesu dovoljno edukovani o pružanju pomoći OSI dovodi do visokih rizika za OSI, s vrlo mogućim smrtnim ishodima. U prilog tome idu gore navedene studije slučaja, ali i mnogobrojne druge situacije u svijetu i kod nas. Uz to, ni same OSI nijesu uopšte ili nijesu dovoljno edukovane o tome kako da postupe u nepredviđenim okolnostima i kako da zaštite sebe i traže podršku. U tom smislu, potrebno je da država preduzme određene korake kako bi obezbijedila maksimalnu moguću zaštitu OSI, uz konsultaciju s organizacijama osoba s invaliditetom, kako bi ove osobe bile informisane, ali i imale povjerenje u sistem zaštite.

Kako bi se obezbijedila maksimalna moguća zaštita OSI, prevashodno mislimo da je neophodno:

- Uključiti reprezentativne organizacije osoba s invaliditetom** u kreiranju mjera koje se odnose na OSI radi kvalitetnije i sveobuhvatnije izrade dokumenata i u cilju sprovođenja edukacija (u kontekstu zaštite i spašavanja nadležnost je MUP-a, kao i svake javne institucije i subjekta u segmentu izrade Planova za zaštitu i spašavanje);
- Izmijeniti/dopuniti Zakon o zaštiti i spašavanju** u duhu modela ljudskih prava prema OSI po kome bi se definisale odredbe koje osiguravaju i štite ljudska prava OSI, njihovo dostojanstvo i integritet i omogućavaju izbore prilikom traženja pomoći i podrške od nadležnih službi (nadležnost MUP-a);
- Prepoznati OSI kao posebno prioritetu grupu za postupanje** u vanrednim situacijama/događajima, i u skladu s tim u svim strateškim i planskim dokumentima definisati posebne mjere usmjerene na OSI i subjekte u sistemu zaštite i spašavanja (nadležnost MUP-a, kao i svih javnih institucija i subjekata u dijelu definisanja i primjene Planova za zaštitu i spašavanje);
- Obavezno uspostavljanje protokola o postupanju prema OSI** na nacionalnom nivou u vanrednim situacijama/događajima, kako bi se uredile i smjernice od strane subjekata u sistemu zaštite i spašavanja, ali i drugih pravnih lica - privredna, društva, organizacije, javne ustanove... (nadležnost MUP-a);
- Izraditi registar osoba s invaliditetom**, koji će sadržati podatke o godinama starosti, odnosno uzrastu, polu, vrsti invalidnosti (oštećenja), drugim sociogeografskim karakteristikama, obrazovanju, zaposlenosti, porodičnim okolnostima i životnoj zajednici, ukjučujući broj članova zajedničkog domaćinstva i dr. kako bi **koordinacija** i rad subjekata u sistemu zaštite i spašavanja bili olakšani i omogućeno prioritetno pružanje pomoći (nadležnost Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja uz učešće svih drugih resora i službi koje na bilo koji način prikupljaju ili posjeduju podatke o osobama s invaliditetom);
- Obezbijediti pristupačna vozila, opremu i drugi materijal koji se koristi u postupanju prema OSI** (na primjer: pristupačna vozila hitne pomoći i policije, pristupačne metode komunikacije - znakovni jezik, elektronske forme, Brajevo pismo, lako razumljivi i lako čitljivi jezik i dr) (nadležnost Ministarstva zdravlja, Hitne medicinske pomoći, KBC, Uprave policije, Službi zaštite i spašavanja, lokalnih samouprava – opština);

Osigurati da sve javne ustanove i druga pravna lica imaju obezbijedene elemente pristupačnosti za pristup, kretanje i boravak OSI, te da označavanje izlaza iz tih prostorija prati standarde pristupačnosti za OSI, a da se informacije o mogućim situacijama rizika **dobijaju u pris-tupačnim formatima (zvučni signali, signalni znaci...) (nadležnost svih javnih institucija i objekata namijenjenih javnosti);**

Planirati i organizovati **redovne edukacije i obuke subjekata u sistemu zaštite i spašavanja** u vanrednim situacijama/događajima o načinima komunikacije i postupanja prema OSI u cilju blagovremenog, pravilnog i dostojanstvenog pružanja pomoći (svi subjekti u sistemu zaštite i spašavanja: policija, opštinske službe zaštite i spašavanja, hitna medicinska pomoć...);

Planirati i organizovati **obuke za OSI** u cilju edukacije o prepoznavanju slučajeva u vanrednim situacijama/događajima u cilju samozaštite i blagovremene reakcije u traženju pomoći (nadležnost MUP-a, Uprave policije, službi zaštite i spašavanja i svih javnih službi);

Navedene preporuke mogu biti prihvачene kao preporuke MUP-a i biti definisane predmetnim protokolom, što bi značilo da bi svi obuhvaćeni resori, institucije i službe bili u prilici pratiti i sprovoditi preporuke, a sva pravna lica iste integrirati prilikom donošenja Planova zaštite i spašavanja.

LITERATURA

- Brošura *Sistem zaštite i spašavanja u Crnoj Gori*, MUP, Crna Gora
- Komitet o pravima osoba s invaliditetom, *Zaključna razmatranja o inicijalnom izvještaju Crne Gore*, dostupno na: <http://umhcg.com/publikacije/>
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Generalna skupština UN, 2006.
- Letak „Broj 112”, MUP, Crna Gora
- Ministarstvo unutrašnjih poslova, *Akcioni plan za sprovođenje strategije za smanjenje rizika od katastrofa za period 2018/2019. godine*, Podgorica, 2018.
- Ministarstvo unutrašnjih poslova, *Informacija o osavremenjavanju sistema upravljanja u vanrednim situacijama*, Podgorica, 2011.
- Ministarstvo unutrašnjih poslova, *Izvještaj o stanju sistema zaštite i spašavanja u Crnoj Gori u 2018. godini*, Podgorica, 2019.
- Ministarstvo unutrašnjih poslova, *Izvještaj o stanju sistema zaštite i spašavanja u Crnoj Gori u 2017. godini*, Podgorica, 2018.
- Ministarstvo unutrašnjih poslova, *Nacionalna strategija za vanredne situacije*
- Ministarstvo unutrašnjih poslova, *Strategija za smanjenje rizika od katastrofa sa dinamičkim planom aktivnosti za sprovođenje strategije za period 2018-2023. godina*, Podgorica, 2017.
- Prva konferencija nacionalne platforme za smanjenje rizika od katastrofa Crne Gore, Podgorica, 2014.
- Vujačić, M., *Crnogorski alternativni izvještaj o sprovođenju konvencije ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom u Crnoj Gori*, Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore, Podgorica, 2017.
- Zakon o Crvenom krstu Crne Gore „Službeni list Republike Crne Gore”, br. 028/06 od 03. 05. 2006, „Službeni list Crne Gore”, br. 073/10 od 10. 12. 2010, 040/11 od 08. 08. 2011.
- Zakon o hitnoj medicinskoj pomoći, „Službeni list Crne Gore”, br. 049/08 od 15.08.2008, 040/11 od 08. 08. 2011.
- Zakon o međunarodnoj razvojnoj saradnji i upćivanju međunarodne humanitarne pomoći, „Službeni list Crne Gore”, br. 038/18 od 13.06.2018.
- Zakon o ratifikaciji konvencije ujedinjenih nacija o pravima lica sa invaliditetom sa opcionim protokolom, „Službeni list Crne Gore” br. 02/09 od 27.07.2009, čl. 11, dostupno na: <https://bit.ly/2SlglfT>
- Zakon o zaštiti i spašavanju, „Službeni list Crne Gore”, br. 013/07 od 18.12.2007, 005/08 od 23. 01. 2008, 086/09 od 25.12.2009, 032/11 od 01.07.2011, 054/16 od 15.08.2016.
- Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, „Službeni list Crne Gore”, broj 012/18

INTERNET ADRESE:

- Češka: U požaru u domu za osobe s invaliditetom poginulo osam ljudi, dostupno na: <https://bit.ly/31rwcSg>
- Charter on Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action, Update on Progress since the World Humanitarian Summit, dostupno na: <https://bit.ly/376rvi8>
- COVID-19: Kako uključiti marginalizovane i osobe u komunikaciju o riziku i angažovanje zajednice, dostupno na: <https://uni.cf/2VncBRI>
- Druga žrtva požara u Podgorici: Preminula Irena Piperović (30), dostupno na: <https://bit.ly/31qCrWm>
- IASC Guidelines, Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action, 2019, dostupno na: <https://bit.ly/383XoZY>
- Joint Statement: Persons with Disabilities and COVID-19 by the Chair of the United Nations Committee on the Rights of Persons with Disabilities, on behalf of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities and the Special Envoy of the United Nations Secretary-General on Disability and Accessibility, <https://bit.ly/36R6DNi>
- Nepokretni starac izgorio u požaru, dostupno na: <https://bit.ly/2H9OPTn>
- OSI iz ugla UMHCG, dostupno na: <https://bit.ly/2UacUNV>
- Požar u staračkom domu u Hrvatskoj, šestoro mrtvih, dostupno na: <https://bit.ly/2vmPV9C>
- Preporuke i mjere NKT, dostupno na: <https://bit.ly/3aunuWe>
- Saopštenje sa 103 sjednice Vlade Crne Gore, dostupno na: <https://bit.ly/2OEDSLB>
- Saopštenje sa 148 sjednice Vlade Crne Gore, dostupno na: <https://bit.ly/37elRtd>
- Tragic fire in czechia: segregating persons with disabilities has to end, dostupno na: <https://bit.ly/3b9vT37>
- U doba korone prepušteni sebi, dostupno na: <https://bit.ly/3ankqet>
- UN Security Council Adopts Resolution on situation of person with disabilities in armed conflict and humanitarian crises, dostupno na: <https://bit.ly/2UpyNum>
- What is the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction, dostupno na: <https://bit.ly/2YWRreP> <https://bit.ly/3bUmYmy>

O ORGANIZACIJI

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore je nevladina, neprofitna organizacija, osnovana 22. oktobra 2001, registrovana pod rednim brojem 1322 kod tadašnjeg Ministarstva pravde.

Udruženje je posvećeno pružanju podrške, mogućnosti i programa za jačanje ličnog, obrazovnog i profesionalnog razvoja svih osoba s invaliditetom, posebno mladih s invaliditetom. Udruženje djeluje u brojnim oblastima i kroz šest programa: program za obrazovanje i edukaciju, program za samostalni život, program za zapošljavanje i razvoj ljudskih resursa, program za pristupačnost, pravni program i antidiskriminacija i program za međunarodnu saradnju i sprovodi različite aktivnosti u vezi s odgovorajućim legislativnim rješenjima, uključujući učešće u procesu pripreme legislative, monitoring usklađenosti nacionalnog zakonodavstva s Konvencijom UN o pravima osoba s invaliditetom, kampanje podizanja svijesti, podršku osobama s invaliditetom u procesu obrazovanja, s posebnim fokusom na visoko obrazovanje, pripremu za zapošljavanje i zapošljavanje osoba s invaliditetom, pružanje različitih servisa podrške kao što su pravno savjetovanje i zastupanje osoba s invaliditetom u procedurama pred institucijama, personalna asistencija, psihološko savjetovanje, pristupačan prevoz, obezbjeđivanje pasa vodiča i pomagača itd.

U svom radu se vodimo modelom pristupa invaliditetu zasnovanom na ljudskim pravima.

Detaljnije o aktivnostima se možete informisati putem sajta UMHCG i portala DisabilityINFO.

O AUTORKAMA

Marina Vujačić

Rođena je 25. juna 1986. u Nikšiću. Osnovnu školu „Branko Višnjić“ završila je 2001. u Goliji, gdje je i rođena, a potom gimnaziju „Stojan Cerović“ 2005. u Nikšiću. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Nikšiću 2009, Studijski program za sociologiju. Magistrandkinja je Socijalne politike i socijalnog rada na Fakultetu

političkih nauka UCG, koje je upisala u oktobru 2018. Drugi put je za poziciju izvršne direktorice UMHCG izabrana u aprilu 2019, na petogodišnji mandat koji je započeo 1. maja 2019. Prethodno, od 29. avgusta 2011. do 30. septembra 2017. Marina je prvi put bila izvršna direktorica UMHCG. Podnijela je ostavku na mjesto izvršne direktorice u avgustu 2017. zbog izbora na funkciju. Bila je državna sekretarka Ministarstva evropskih poslova u Vladi Crne Gore od 31. avgusta 2017. do 1. marta 2018. Za vrijeme mandata koordinirala je izradom brojnih strateških dokumenata ministarstva i onih koje usvaja Vlada u procesu pregovora s EU. Bila je predsjedavajuća Konsultativnog tijela za sprovođenje Strategije informisanja javnosti o pregovorima CG s EU, predsjedavala je sjednicama Komisije za evropske integracije i dr. Učestvovala je na raznim seminarima i edukacijama iz oblasti: ljudskih prava, zaštite od diskriminacije, vladavine prava, upravljanja i rukovođenja, komunikaciji u procesu pregovora s EU, planiranja i pisanja projekata za EU fondove, finansiranja NVO iz javnih fondova, istraživanja, vođenje kampanje javnog zastupanja i lobiranja i svih pojedinačnih tema iz oblasti invaliditeta. Učestvovala je u izradi i pisanju: izvještaja o ljudskim pravima osoba s invaliditetom za Crnu Goru 2010, 2011, 2012. i 2013, autorka ili koautorka je i drugih istraživanja, izvještaja i publikacija. Kao najvažnije, izdvaja pripremu Alternativnog izvještaja o sprovođenju Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom u Crnoj Gori i njegovog predstavljanja članovima Komiteta u Ženevi (Švajcarska), u avgustu 2017. Trenutno je članica Radne grupe za izradu Akcionog plana za sprovođenje preporuka Komiteta UN o pravima osoba s invaliditetom. Trenerica je na temu ljudskih prava osoba s invaliditetom, zabrane diskriminacije, inkluzivnog obrazovanja, modela pristupa invaliditetu, društvenih stavova i odnosa medija prema invaliditetu, izjednačavanja mogućnosti i brojnih drugih. Uključena je u edukacijama osoba s invaliditetom, nastavnog kadra, zaposlenih u državnoj upravi, advokata, sudiјa, predstavnika političkih partija, učenika, srednjoškolaca i studenata i brojnih drugih ciljnih grupa koje rade s OSI ili su na pozicijama pripreme i/ili primjene zakona i politika. Bila je članica različitih Vladinih

radnih grupa i tijela u periodu 2012-2017. Koordinatorka je portala osoba s invaliditetom – Disabilityinfo.me koji je pokrenulo i uređuje UMHCG. Urednica je i časopisa DisabilityINFO.

Milica Marđokić

Rođena je 25. maja 1994. u Baru. Osnovnu školu pohađala je u Baru (OŠ "Meksiko") u periodu od 2001. do 2009. Srednju školu, gimnaziju opšteg usmjerenja "Niko Rolović", završila je takođe u Baru, od 2009. do 2013.

U periodu od 2013. do 2017. studirala je na Fakultetu političkih nauka,

Univerzitet Crna Gora. Diplomirala je na temu *Kriminalitet nasilja sa posebnim osvrtom na nasilje u porodici* na studijskom programu Socijalna politika i socijalni rad. Naredne, 2017. upisuje magistarske studije na istom studijskom smjeru na Fakultetu političkih nauka. Magistarski rad na temu *Aktivne mjere zapošljavanja mladih na tržištu rada Crne Gore – komparacija sa iskustvom država EU* uspješno je održala 23.07.2020. Činom odbrane magistarskog rada, Milica Marđokić je stekla stepen magistra (MSc) socijalne politike i socijalnog rada. Takođe, bila je dobitnica studentske nagrade na Fakultetu za uspjeh na studijama.

Nakon završenih osnovnih studija, Milica Marđokić angažuje se na Vladin program stručnog ospozobljavanja u trajanju od devet mjeseci u Upravi policije, Centar bezbjednosti Podgorica. Bila je i učesnica programa Stop sivoj ekonomiji 2018. u trajanju od šest mjeseci, u Regionalnom centru granične policije jug, Sektor granične policije Bar. Takođe je bila na radnoj praksi u trajanju od tri mjeseca u okviru projekta *Učestvovanje s odlučivanjem u dvije nevladine organizacije – Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore i Queer Montenegro u Podgorici*.

Volontirala je u NVO Centar za prava djeteta tokom 2014 – 2015 na programu Stanovanje uz podršku – pomoći bivšim korisnicima Dječjeg doma „Mladost“ na privikavanje na život po izlasku iz Doma.

Učestvovala je na raznim seminarima i obukama, od kojih su neke: Škola ljudskih prava osoba sa invaliditetom (januar 2019), Škola samostalnog života za OSI (oktobar 2019), Obuka za stručne radnike/ce, stručne saradnike/ce i saradnike/ce o usluzi personalne asistencije (novembar 2019), Trening za trenere o Konvenciji UN o pravima OSI (jul 2020), Obuka na opšte teme iz oblasti ljudskih prava djece s invaliditetom i OSI (jul 2020)... Od septembra 2019. godine je zaposlena u Udruženju, prvo kao programska asistentkinja, a od marta 2020. kao koordinatorka servisa podrške.

Ima položen stručni ispit za stručne radnike u oblasti socijalne i dječje zaštite, kao i stručni ispit za rad u državnim organima. Takođe posjeduje Licencu za obavljanje osnovnih stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti.

Jedna je od autorki Vodiča za advokate i sudije o institutu besplatne pravne pomoći za osobe se invaliditetom, koji je izdalo UMHCG (2019). Takođe je učestvovala u pisanju i izradi Smjernica za ostvarivanje prava na zaštitu od nasilja prema ženama s invaliditetom, Smjernice za ostvarivanje prava na personalnu asistenciju i Alternativnog izvještaja o realizaciji akcionog plana za implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. za 2017. i 2018, takođe izdatim od strane UMHCG-a.

Elmira Redžepagić

Rođena je 7. avgusta 1995. u Plavu. Osnovnu školu „Hajro Šahmanović“ završila je u Plavu, nakon čega upisuje i završava srednju mješovitu školu „Bećo Bašić“, opšti smjer. Tokom srednje škole bila je polaznica kampa „Human Rights are Your Rights: Connecting Generations, Connecting Communities“ gdje se prvi put susreće s pravima osoba s invaliditetom. Nakon završene srednje škole, 2014, upisuje i završava osnovne studije na Fakultetu političkih nauka u Podgorici, studijski program Socijalna politika i socijalni rad, na kojem završava i specijalističke studije, 2018. Specijalizirala je na temu: „Grupni socijalni rad s osobama s invaliditetom“, ocjenom A (10).

U januaru 2018. preko Vladinog Programa stručnog osposobljavanja dolazi u UMHCG gdje se osposobljava narednih devet mjeseci u sklopu Programa za samostalni život. Nakon završenog pripravničkog, ostaje u UMHCG na poziciji asistenta u radu, a od juna 2019. počinje da radi kao programska asistentkinja, gdje učestvuje sa koordinatorima programa i drugim osobljem u timu za planiranje i sprovođenje strateškog plana, plana rada i specifičnih, detaljnih radnih planova u organizaciji, učestvuje u pripremi, osmišljavanju i sprovođenju projekata i aktivnosti koje su u skladu sa Statutom, a proizilaze iz aktivnosti plana rada i ciljeva pojedinih programa UMHCG, pripremi raznih materijala, publikacija, i sl. i sprovodi druge redovne aktivnosti. Takođe, učestvuje u planiranju i sprovođenju brojnih aktivnosti: konferencija, debata, radionica, Škole ljudskih prava za OSI i Škole samostalnog života i drugih aktivnosti u oblasti prava osoba s invaliditetom.

Od početka rada, pohađala je razne treninge i obuke preko UMHCG-a, neki od tih su: Meeting of Erasmus + volunteering organizations from Montenegro and BIH, Sarajevo; II generacija Škole ljudskih prava osoba s invaliditetom, posredstvom Ambasade SR Njemačke u okviru projekta „Učestvovanje s odlučivanjem“; trening „Realize with your eyes“, Novi Sad, trening „Stand Together in Solidarity“, Italija. Takođe, bila je učesnica i fasilitatorka na brojnim okruglim stolovima i konferencijama, na kojima su se obrađivale teme iz oblasti prava osoba s invaliditetom i ljudskih prava.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-9374-9-2
COBISS.CG-ID 15367940